

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Pedagogisk dokumentation i förskolan

Shahnaz Iqbal och Elisabeta Novelly

LAU370

Handledare: Staffan Stukát

Examinator: Pia Nykänen

Rapportnummer: VT-09-2611-023

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Pedagogisk dokumentation i förskolan

Författare: Shahnaz Iqbal,
Elisabeta Novelty

Termin och år: Vt2009

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Staffan Stukát

Examinator: Pia Nykänen

Rapportnummer: VT-09-2611-023

Nyckelord:

pedagogisk dokumentation, reflektioner, synliggörande, pedagogiskt arbete, Reggio Emilia

Sammanfattning:

Under vår högskole- och verksamhetsförlagda utbildning har vi blivit intresserade av pedagogisk dokumentation. Vi har upplevt att det genomförs och används på olika sätt och trots att vi anser att det är en väldigt viktig metod för barnens och pedagogernas utveckling ses den ofta som en last. Vårt intresse har varit att se hur pedagogerna använder dokumentationerna i syftet för barns och egen professionell utveckling. Vårt mål är bland annat att få fördjupad kunskap om ämnet som kan leda oss till att finna vägar som underlättar dokumentation och gör det till ett roligt och lärorikt sätt för lärandet. Vårt syfte är att se hur den bidrar till att pedagogen kan se barnets individuella intressen, barnets utveckling samt bidra till ett utmanande pedagogiskt arbete. Som metod valde vi enkätundersökning i 4 förskolor och self-reportundersökning genomförda av fyra förskollärare. Vid formulering av enkät- och self-reportfrågorna utgick vi från litteraturen vi redovisar i uppsatsen samt uppsatsens syfte och frågeställningar. Vi försäkrade samtliga pedagoger som deltog i vår undersökning att de får vara anonyma.

Resultatet som vi har kommit fram till är att pedagogisk dokumentation är ett viktigt verktyg i det pedagogiska arbetet som dessutom behöver mer prioritering. Det har visat sig att samtliga pedagoger använder dokumentation men den blir sällan till en pedagogisk dokumentation i syftet att bidra till barnens och pedagogens utveckling. De använder olika verktyg för att dokumentera så som videokamera, digitalkamera, barnens egna teckningar, IUP och loggbok. Vår studie har gett oss en bredare kunskap om ämnet och vi är medvetna om betydelsen av pedagogisk dokumentation. Detta är ett viktigt redskap att klara ansvaret som en yrkesverksam pedagog måste hantera.

Förord

Först vill vi tacka oss själva för det goda samarbetet vi har haft under hela processen.

Vi vill tacka samtliga pedagoger som deltog i vår forskningsstudie, utan deras samarbete kunde vi inte slutföra studien. Vi vill även tacka alla som tog god tid på sig och svarade på våra self-report frågor.

Vi tackar vår handledare Staffan Stukát för hans hjälpsamma kommentarer och uppmuntran samt våra kurskamrater för de goda råd vi fick från dem.

Ett stort tack till Anette Olsson som har gett synpunkter på våra funderingar samt Krisztian som hjälpte oss med sina förslag till struktur.

Elisabeta och Shahnaz

Innehållsförteckning

INLEDNING	5
LITTERATURGENOMGÅNG	8
PEDAGOGISK BAKGRUND	8
<i>Elsa Köhler</i>	9
<i>Reggio Emilia filosofin</i>	10
<i>Sammanfattning</i>	11
TEORETISKT PERSPEKTIV FÖR PEDAGOGISK DOKUMENTATION	11
<i>Pedagogen och den pedagogiska dokumentationen</i>	13
<i>Barnsyn</i>	15
<i>Vad pedagogisk dokumentation kan leda till</i>	16
OLIKA TYPER AV PEDAGOGISK DOKUMENTATION	19
<i>Observationer</i>	19
<i>Bilder</i>	20
<i>Loggbok/dagbok</i>	20
<i>IUP (individuell utveckling plan)</i>	20
<i>Portfolio</i>	21
<i>Sammanfattning</i>	21
PEDAGOGISK DOKUMENTATION: ETT SAMBAND MELLAN FÖRSKOLAN OCH SKOLAN.....	21
SAMMANFATTNING	22
SYFTE	23
FRÅGESTÄLLNINGAR.....	23
METOD	24
ENKÄTEN	24
SELF-REPORT	25
URVAL	25
GENOMFÖRANDE	26
STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET.....	27
ETIK.....	27
RESULTAT	29
DISKUSSION OCH SLUTSATSER	34
SLUTSATSER	37
FÖRSLAG FÖR VIDARE FORSKNING	39
KÄLLFÖRTECKNING	40
BILAGA 1	42
BILAGA 2	43

Inledning

”Barns liv levs i barndomar som konstruerats för dem genom vuxnas förståelse av barndom och av vad barn är och borde vara.” (Mayall, 1996, s 1, ur Dahlberg, m.fl. 2006, s 67)

Detta citat har vi valt som ledande tanke i vårt arbete. Som lärarstudenter har vi haft utgångspunkten i vårt arbete att alltid sätta barnet och barnets intresse i fokus och prioritera de teorier, metoder och förhållningssätt som inriktar sina krafter på barnens utveckling samt bidrar till pedagogernas egen utveckling för ett bättre utfört arbete.

Under vår verksamhetsförlagda utbildning har vi fått möjligheten att planera och genomföra lektioner och samlingar där vi alltid tog hjälp av styrdokument och olika lärandeteorier. Vi har även varit uppmärksamma på vilket perspektiv vi ska använda för en viss barngrupp och lektion. Våra uppgifter har gett oss möjligheter att dokumentera lektionerna som vi i efterhand har fått diskutera och analysera. Detta har väckt intresset för vårt val av pedagogisk dokumentation¹ och hur den skulle kunna användas mer i syftet för både barnens och pedagogernas utveckling. Pedagogisk dokumentation är synliggörandet av den pedagogiska praktiken och visar pedagogen på vilket sätt man ska bemöta varje individ.

Vi tror att pedagogisk dokumentation är av central betydelse i den pedagogiska verksamheten som visar barns utveckling, ger vägledning för en lyckad fortsättning i pedagogiska arbetet och bidrar med en syn på pedagogens egna förhållningssätt. Hillevi Lenz Taguchi, forskare och universitetslektor i pedagogik (1998) menar att en annan aspekt av pedagogisk dokumentation är att den ger möjlighet för barnet att ta makten över sitt eget lärande. Hon menar i en annan bok (2000) att den pedagogiska dokumentationens rötter ligger i Reggio Emilias filosofi² och varje svensk förskola har genom det hittat sin egen strategi för dokumentationen t.ex. via bild.

Vi har funderat mycket under vår utbildning om personalen på förskolor planerar det pedagogiska arbetet med stöd av styrdokumentet och lärandeteorier, hur de dokumenterar och hur de utnyttjar dokumentationen. Under vår verksamhetsförlagda utbildning och vårt vikariat på förskolor märkte vi att på vissa förskolor saknas ett medvetande om vikten av pedagogisk dokumentation. Pedagogerna som vi har mött har säkert det i bakhuvudet men inte på papper. Detta kan leda till missförstånd hos många t.ex. föräldrar och själva pedagogerna. S. Benckert, P. Håland och K. Wallin, språkpedagogerna som har arbetat på uppdrag av Språkforskningsinstitutet påstår ”att praktiskt planera hur man genomför dokumentationen och informationen till föräldrar, gör att man undviker missförstånd och öppnar vägar för dialog” (2008, s 144).

Pedagogerna som jobbar på förskolor har Läroplanen för förskolan (Lpfö98) som styrdokument att hålla sig till. Styrdokumentet föreskriver att ”verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara på och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter” (2006, s 8). Märkvärdigt är att det inte finns tydliga instruktioner för pedagogisk dokumentation i Lpfö 98. Uppdraget

---

¹ Med pedagogisk dokumentation menar vi den dokumentation som belyser barnens utvecklingsprocess samt pedagogens yrkesmässiga förbättring.

² Reggio Emilias filosofi är framgångsrik och ett viktigt redskap är pedagogisk dokumentation i verksamheten.

är klart men inte det hur det skall uppnås. Pedagogerna³ har inga tydliga regler i läroplanen för pedagogisk dokumentation. Detta ger pedagogerna möjlighet för olika tolkningar av tillvägagångssättet och på grund av detta genomför olika förskolor⁴ och pedagoger pedagogisk dokumentation på olika sätt. Vi anser att detta är en stor brist i läroplanen, det vill säga att inte ens nämna och kräva pedagogisk dokumentation av pedagogerna.

Som sagt står det ingenting om pedagogisk dokumentation i Lpfö98 men det var viktigt för Utbildningsdepartementet och de publicerade tillägg som det följande i Regeringens förord till läroplanen som bilaga, ”*Om förskolans läroplan (SKOLFS 2006:22)*”:

Förskolans verksamhet skall planeras, genomföras, utvärderas och utvecklas i förhållande till de uppställda målen i läroplanen. Det är angeläget att metoder för utvärdering utvecklas som är tydligt relaterade till de uppställda målen för verksamheten och som bidrar till en utveckling av det pedagogiska arbetet.

Nedanstående citat har många uppsatser refererat till som tagen från Lpfö98 men den är återigen hämtad från Regeringens förord (SKOLFS 2006:22) till läroplanens bilaga:

Genom pedagogisk dokumentation kan verksamheten i förskolan synliggöras och bli ett viktigt underlag i diskussionen kring och bedömningen av verksamhetens kvalitet och utvecklingsbehov.

I och med att information i bilagan är så pass viktig borde den inkluderas i själva Lpfö98. Informationen som ges i bilagan är egentligen tillägg i läroplanen från 1998. Men när sådan information läggs i en bilaga så får den sekundär status och därmed förbises den delen av läroplanen allt som oftast. Även när man kollar upp Lpfö98 på skolverkets hemsida så är informationen från bilagan separat.

Skolverket ger i sin rådsamling *Kvalitet i förskolan* en tydlig vägledning till dokumentationen och det är dessa dokument som måste genomsyra verksamheten. ”Pedagogisk dokumentation är ett kollektivt arbetsverktyg för att synliggöra⁵ och granska den egna praktiken och som bygger på ett gemensamt reflektionsarbete” (S42/41 Allmänna råd och kommentarer, *Kvalitet i förskolan*.2005). Pedagogerna måste vara ett steg före och pedagogisk dokumentation kan vara ett bra verktyg för detta. Därför har vi blivit mer intresserade av att se hur det fungerar i verkligheten på förskolorna.

Föräldrar lämnar sina barn på förskolor och pedagogerna måste säkra barnens vistelse och måste vara en hjälpande hand i uppfostran. För att ha ett kvalitativt arbete måste man kunna analysera var man har lyckats eller misslyckats för att bidra till barnens utveckling. Vi har fått mycket kunskap om pedagogisk dokumentation under vår utbildning men vill fördjupa oss mer i ämnet för att ”som pedagog kan jag ta pedagogisk dokumentation i bruk för att gå in i en läroprocess som gäller både det egna och barnens arbete - ett arbete som egentligen aldrig blir färdigt” (Lenz Taguchi 1998, s 12).

I enighet med Wehner-Godée, som har varit undervisningsadjunkt vid Lärarhögskolan i Stockholm inom undervisningsområdena didaktik, pedagogik och media, är vi medvetna om

---

³ Med pedagog menar vi utbildad personal som jobbar med barnen, såväl förskollärare som barnskötare.

⁴ Förskola är benämning av Socialstyrelsen 1968 för en pedagogisk verksamhet som möter barnets generella och särskilda behov.

⁵ visa tydligt och konkret vardagens och verksamhetens innehåll för både barn och deras föräldrar.

att dokumentation i sig inte räcker till utan det är frågorna om och reflektionerna⁶ kring synen på barn, lärande och kunskap som lyfter upp pedagogiska värden av dokumentation (Wehner-Godée 2000).

Som vi har skrivit är pedagogisk dokumentation av stor betydelse i det pedagogiska arbetet⁷ och det är ett verktyg som skall kunna användas i daglig verksamhet av alla pedagoger. Med stöd av pedagogisk dokumentation kan pedagogen utveckla både sitt eget arbete och barnens lärande. Man kan skapa rika möjligheter för att tillfredställa individuella behov genom att reflektera över ett dokumenterat moment. Våra erfarenheter är däremot att det finns brister i Lpfö98 när det gäller pedagogisk dokumentation och i samband med det är pedagogerna inte helt säkra på om tillvägagångssättet är rätt.

För att fördjupa oss i ämnet har vi valt att först undersöka den svenska förskolans historia i samband med dokumentationens utveckling i de pedagogiska verksamheterna och sedan presentera facklitteraturen som visar pedagogisk dokumentations innebörd och hur det stödjer vårt forskningsområde. Vi redovisar dokumentationens utvecklingsprocess i svenska förskolor samt skriver om Reggio Emilia filosofin som ligger till grund och gav dokumentation en ny synvinkel på pedagogisk dokumentation. Om man vill forska om pedagogisk dokumentation är det svårt att undgå att informeras om pedagogiken i Reggio Emilia i Italien där dokumentationen är en oundgänglig och oersättlig del av arbetssättet. Därefter kommer vi att diskutera det vi saknade under litteraturgenomgången som skäl för syftet till vår forskningsstudie.

---

⁶ Försök för att få en fördjupad syn i pedagogisk dokumentation som kan hjälpa till en omsorgsfull förståelse för det pedagogiska arbetet.

⁷ För oss innebär det pedagogernas insats på förskolor och skolor. Målet med pedagogiskt arbete är att vägleda och stödja barn i deras kunskapsökande och lärandet och ge de nya utmaningar.

Litteraturgenomgång

Vi kommer att presentera här det som tidigare har skrivits i ämnet pedagogisk dokumentation genom att beskriva olika författare, forskare och studenters åsikter inom ämnet. Vi vill börja med den pedagogiska bakgrunden av förskolorna i Sverige med fokus på pedagogiskt arbete samt pedagogisk dokumentation, därefter teoretisk anknytning och sist presentationen av de olika typerna av pedagogisk dokumentation. Denna genomgång ger oss kunskap om ämnet och utifrån det som vi saknar efter redovisning av litteratur blir det en grund att forska vidare på.

Pedagogisk bakgrund

Enligt Jonasson och Åstedt hade barnkrubbor, småbarnsskolor och kindergarten helt olika uppgifter och inriktningar i början av 1900-talets Sverige. Småbarnsskolor hade en pedagogisk ambition och bedrev undervisning. Barnkrubborna, vilka var föregångare till daghemmen, hade som syfte enbart tillsyn, skydd och mat. Man saknade helt pedagogisk verksamhet. Kindergarten, senare barnträdgård eller lekskola hade Frøbels pedagogik som arbetsmetod. Johansson och Åstedt (1993), två pensionerade förskollärare som skrev sin version om förskolans utveckling sedan 1940-talet på uppdrag av Socialdepartementet berättar att i mitten av 30-talet planerade Alva Myrdal åstadkomma storbarnkammaren med inriktning pedagogik, social uppgift och utvecklande för barnen.

Johansson och Åstedt (1993) citerar i sin bok från Socialstyrelsens publikation Råd och anvisningar (RoA nr 3/1944) att barnen behövde en verksamhet ”för att undkomma trafik, gårdar och bakgator där barnen under okontrollerat inflytande av äldre kamrater ofta grundlägga mindre goda vanor. Det måste vara samhällsintresse att bereda dessa barn tillfälle till lämplig verksamhet.” (ibid. s 34)

1940, 50 och 60-talens daghem och lekskolor hade en förebyggande uppgift, nämligen ”fostran och eftersyn”. Barnen skulle skyddas mot faror, dåligt inflytande och daghemmen och lekskolorna skulle motverka oönskad utveckling. ”Den förebyggande uppgiften var särskilt viktigt att betona innan verksamheten hade vunnit allmänt erkännande. Att förebygga en icke önskvärd utveckling var något som alla kunde förstå värdet av.” (ibid. s 34)

Den pedagogiska ambitionen hade funnits tidigare men utbildad personal saknades men 1944 hjälpte statsbidrag personer att utbilda sig. 1945 slog Socialstyrelsen fast (RoA nr 27 i Johansson och Åstedt, 1993) att lekskola och daghem skulle ha samma ”socialpedagogiska” uppgift och att det var viktigt att de pedagogiska kraven inte skulle prutas ned. 1960-talet var det brist på arbetskraft och både Socialstyrelsen och 1962 års familjberedning hävdade behovet av att bygga ut daghemmen som skulle bli likvärdiga som lekskolor och vara utvecklande för barnen. (ibid.)

Daghemmen och lekskolorna fick den gemensamma benämningen ”förskola” som markerade den pedagogiska likvärdigheten och vidgade förskolornas uppgifter, allt i enighet med 1968 års barnstugeutredning. Förskolans utvidgade uppgifter blev att kunna möta alla barns ”generella behov” och ”särskilda behov” hos en del barn, därmed infördes speciellt ansvar för

barn i behov av särskilt stöd. Förskolan skulle samarbeta med föräldrarna och vara ”ett naturligt kontaktcentrum i bostadsområdet”. (ibid. s 35)

Vidare beskriver författarna i sin bok de första skrivna pedagogiska målen som Socialstyrelsen fattade, med referens till Socialstyrelsens pedagogiska anvisningar, RoA 27 1945 var: ”utveckla barnens sinnen, fantasi, skaparglädje, uppfinningsförmåga, en sund självkritisk inställning”(ibid. s 64). Socialstyrelsen bestämde i målen för det demokratiska samhället att barntädgården och daghemmen skulle ”lägga grunden till en demokratisk samhällsfostran”, och ge ”den första grundläggande samhällskunskapen” (ibid. s 64).

1968 års barnstugeutredning ägnade tid och kraft åt att utforma förskolans mål på mer nyanserade sätt och dessa gäller fortfarande. Vidare menar författarna att ”utifrån de övergripande målen formulerades även de s.k. delmål för tre stora kompetensområden: jagets framväxt, kommunikationsförmåga och begreppsbildning.” (ibid. s 66)

Enligt Johansson och Åstedt (1993), efter första RoA 27/1945 ville inte Socialstyrelsen ge mer detaljerade anvisningar i ”allmänna riktlinjer” för att daghem och lekskolor låg på olika nivåer med tanke på den pedagogiska verksamheten. Därför bestämde man sig för att vända sig till personalen och ha gemensamma riktlinjer för arbetet i lekskolor och daghem. Här är några av dem:

- Lärarinnan skulle observera varje barn och ha god information om barnets familjförhållanden. Regelbundna anteckningar skulle föras för barnets ”utveckling och uppförande”. (ibid. s 72)
- Lärarinnan skulle ”iaktta psykiska störningar hos barnen, vid behov ta kontakt med institutionens läkare och ha ett nära samarbete med föräldrarna.” (ibid. s 72)
- Lärarinnan skulle planera arbete en vecka i taget och följa planering.
- Lärarinnan skulle vara vägledare, ”uppmuntra och ge positiv kritik, vara lyhörd för barnens egna idéer och förslag” (ibid. s 72).

Elsa Köhler

Pedagogisk dokumentation har en lång historia. För Elsa Köhler, den österrikiska pedagogen och psykologen som arbetade i Göteborg i mitten av 1900-talet, var praktikens dokumentation ett viktigt inslag i hennes pedagogiska teori. Köhler ansåg att reflektion och problematisering är viktiga för den pedagogiska praktiken. För Köhlers aktivitetspedagogik stod kommunikation, samspel och observation i fokus (Dahlberg, m.fl. 2006). Enligt Britta Schill (i Wehner-Godée 2000, s 27), lärare, rektor och författare, är aktivitetspedagogiken den pedagogik där individens både inre och yttre aktiviteter är själva kärnan. Syftet är att ta vara på individens inre lust till verksamhet och att konstruera positiva relationer till människor och tingen omkring. Enligt Wehner-Godée förklarade Elsa Köhler aktivitetspedagogiskt förhållningssättet i en av sina böcker på följande sätt: läraren försöker stimulera barnets intresse och låter barnet aktivt söka upp kunskapskällan i motsats till ett traditionellt förhållningssätt där läraren ger arbetsuppgifter och på så sätt tvingar kunskapen på barnen (ibid.). Det aktivitetspedagogiska förhållningssättet kräver hela tiden förändring av pedagogens förhållningssätt, teorier och strategier samt dokumentation (ibid.).

Reggio Emilia filosofin

Efter andra världskriget byggde några kvinnor i norditalienska staden Reggio Emilia en förskola för barn 0-6 år och psykologen Loris Malaguzzi (1921-1994, grundare av Reggio Emilia filosofin) fick leda det pedagogiska arbetet där. ”Genom att se barnet som kompetent och förmöget att på lika villkor med vuxna delta i en kultur och kunskapande och som en demokratiskt jämlik individ, hoppades man kunna bidra till en demokratisk och fredlig ny generation” (Lenz Taguchi, 2000, s 110). I Reggio Emilias förskolor uppmuntras barnen att tänka själva och pröva egna uppfattningar innan de möter vetenskapligt synsätt.

Förskollärarna i Reggio Emilia hävdar att det är det viktigaste instrumentet för att lära och för att utvecklas och ifrågasätter om förskolan kan vara förskola utan dokumentation (*Förskolan* 2000/4). Vea Vecchi, en ledande pedagog i Reggio Emilia påstår att ”utan dokumentation undandrar vi oss själva och barnen möjligheterna att förstå bättre. Och då kan vi inte heller förstå vårt förhållande till barnen, förhållandet mellan barnen och förhållandet mellan oss vuxna.” (ibid. s 31)

Det är många pedagoger som inspirerats av Reggio Emilia filosofin och har börjat använda pedagogisk dokumentation som redskap för reflektioner över det pedagogiska arbetet de genomför (Dahlberg, m.fl. 2006). Reggio Emilia filosofin ser på dokumentation som ett viktigt redskap att synliggöra barnet som kunskapskapande samt fungerar som utgångspunkt för fortsatt kunskapsskapande (Lenz Taguchi, 1998).

Wehner-Godée skriver, i enighet med Dahlberg, att pedagogisk dokumentation och observationer ingår i arbetssättet hur pedagogerna jobbar i Reggio Emilia och det betraktas som ett viktigt pedagogiskt verktyg. På så sätt blir de pedagogiska dokumentationerna en del av den pedagogiska praktiken och fördjupar deras förståelse av barnens förhållande till världen. Pedagogerna försöker genom de pedagogiska dokumentationerna förstå vad som pågår i det pedagogiska arbetet och vad barnen är kapabla till, utan att ha framför sig förutbestämda normer och uppfattningar. Enligt Wehner-Godée skiljer sig traditionen i Sverige från detta. Här gör man som hon kallar för ”utvecklingspsykologiska dokumentationer” som handlar om att ”hitta det generella och normala för barn i en viss ålder och barns läge i förhållande till detta.” (Wehner-Godée, 2000, s 17)

Hon anser att i en kultur där det utvecklingspsykologiska tänkandet är dominerande är det viktigt att fördjupa sig i var barnen kan placeras i förhållande till vad som är normalt i en viss ålder. Det tänkandet kan bli föremål för förändring så att vi som pedagoger ska se vad barnen håller på med också (ibid.). Vidare hänvisar hon till Gunilla Dahlberg, som i enighet med Loris Malaguzzi tankar betonar vikten av inte hålla sig fast vid ett speciellt pedagogiskt tänkande. Det är av stor vikt att pedagogerna tar del av och jämför olika teorier, använder sig av tvärvetenskapligt tänkande. (ibid.)

I Reggio Emilia hävdar pedagogerna att dokumentationen ska vara en naturlig och integrerad del i det vardagliga pedagogiska arbetet och inte något som ligger utanför som en last. För att kunna undvika att ”drunkna i dokumentation” (Åberg & Lenz Taguchi, 2005, s 19) måste pedagogerna först ha klart för sig själva vad de är ute efter, vad de vill dokumentera. De två forskarna, Åberg och Lenz Taguchi påpekar att dokumentation blir bara en plikt, en till sak som måste göras om pedagogerna inte kommunicerar med varandra och barnen. Man måste också gå ett steg till: inte bara samla händelser och låta högen av dokumentationer växa utan reflektera kring dokumenterade händelser tillsammans med kollegor i arbetslaget och använda

reflektionerna som utgångspunkt för nästa steg i att utmana barnens tankar. (ibid.) Författarna förespråkar dialog och reflekterande i arbetslaget och hävdar hur viktigt det är att en dokumentation tolkas på flera olika sätt som kan sammanställas vid reflektioner eftersom barnen förstår och lär också på många olika sätt: ”Dokumentationen är ett medel, men utan dialog sker ingen utveckling” (ibid. s 21). Enligt Dahlberg m.fl. (2006) gav Loris Malaguzzi som svar på frågan om hur pedagogerna i Reggio Emilia hinner arbeta så noggrant med pedagogisk dokumentation, det följande: ”Vi prioriterar”. (ibid. s 35)

Sammanfattning

Barnomsorgen startades under 1850-talet i barnpassningssyfte där barnen fick mat och tillsyn. Fröbel förde in pedagogiska perspektiv i barnomsorgen under 1930-talet. Alva Myrdal inspirerades av Frøbels teorier men ända fram till 1860-talet var uppgiften enbart i förebyggande syfte. 1944 fick personalen utbilda sig med hjälp av statsbidrag. Under 1945 slog Socialstyrelsen fast att de pedagogiska kraven inte skulle sänkas. Därför bestämde Socialstyrelsen några riktlinjer som t.ex. observationer, planera en vecka i taget och följa planering, uppmuntra och ge positiv kritik. 1968 döptes daghem och lekskolor om till ”förskola” och därmed krävdes likadana pedagogiska uppdrag. 1968 års barnstugeutredning formulerade delmål för barnens utveckling.

Kommunikation, samspel och observation stod i fokus i Elsa Köhlers aktivitetspedagogik och dokumentation var ett viktigt redskap under mitten av 1900 talet. Reggio Emilia började efter andra världskriget med en kompetent och uppmuntrande syn på barnet där barnen skulle vara självständiga och där pedagogisk dokumentation skulle bli ett viktigt redskap i att synliggöra verksamheten.

Teoretiskt perspektiv för pedagogisk dokumentation

Wehner-Godée (2000) beskriver i sin bok *Att fånga lärandet* om upplevelsen hon hade i Reggio Emiliainstitutets försöksverksamhet i Stockholm. Hon skriver om ”berättande” väggarna där det var dokumentationer med både vad barnen sa och vad de gjorde när de höll på med olika teman. Detta kan vara en vanlig bild i många förskolor i Sverige, med bilder av barn och deras sysselsättningar på väggarna. Det som gjorde skillnaden, enligt Wehner-Godée, var att dessa dokumentationer inte handlade bara om hur barnen är socialt, motoriskt, osv. Pedagogernas teoretiska perspektiv utgick från det barnen sa eller gjorde. De använde pedagogiska dokumentationer för att kunna följa barnens läroprocesser, och för att kunna agera tillsammans med barnen, arbetskamraterna och föräldrarna. (ibid.)

Wehner-Godée påpekar vikten av tillgång till teorier under reflektionsarbetet för att behandla utvecklingen och lärandet. Hon skriver på följande sätt:

Genom att aktualisera egna teoretiska kunskaper och jämföra med andra, t.ex. kamraters eller olika författares, blir det möjligt att skapa en viss distans till det egna materialet. Samtidigt blir det möjligt att lyfta materialet till teoretisk nivå och på så sätt göra det mindre subjektivt. (ibid. s 88)

Inspirerad av den italienska läraren och författaren Gianni Rodari uppmuntrar Wehner-Godée pedagogerna att inte bara dokumentera det som händer utan ”vända blicken mot vad som sätter igång både fantasin och kunskapandet hos det eller de vi observerar och hur det

gestaltar sig.” (ibid. s 89) Detta kan ge en ledtråd till förhållningssättet i framtiden och ger nya idéer för att kunna komma vidare i arbetet.

Pedagogisk dokumentation

Vad är pedagogisk dokumentation? Denna fråga besvarar förskoleforskaren Pramling Samuelsson, professor och forskare i pedagogik mot tidiga åldrar och Sheridan, forskare vid Pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet, på följande sätt:

Att dokumentera innebär att göra den pedagogiska praktiken synlig för barn, pedagoger, föräldrar, ledningsansvariga och politiker. Genom att göra arbetet synligt skapas förutsättningar för en dialog där olika röster kan göra sig hörda, nya tankar kan tänkas och verksamheten kan vidareutvecklas. (1999, s 126)

Dahlberg m.fl. (2006) anser att pedagogisk dokumentation har en viktig roll i läroprocessen. Pedagogisk dokumentation som innehåll innefattar en redogörelse av vad barnen säger och deras arbete samt hur pedagogen förhåller sig till barnen och deras arbete. Dokumentationen kan göras på olika sätt och i olika former: anteckningar, bandupptagning, videoinspelning, bilder, barnens eget arbete. På så sätt blir dokumentationen synlig och konkret.

Inspirerade av Reggio Emilia- filosofin är det många förskolor i Sverige som utför pedagogisk dokumentation. Observationer och olika dokumentationer har som syfte att öka kunskapen om hur barnen och pedagogerna söker och bildar kunskap. ”Målet är att kunna stödja barn och ungdomar bättre i deras kunskapssökande och ge dem nya utmaningar.” (Wehner-Godée 2000, s 9)

Dahlberg m.fl. (2006) påstår att pedagogisk dokumentation är en social konstruktion där pedagogerna väljer ut det som de tycker är värdefullt att dokumentera och genom detta blir de deltagande med-konstruktörer. Under dokumentationens gång konstruerar man som pedagog en relation mellan sig själv och barnet. Detta styrks av Skolverket också: ”Det är viktigt att dokumentations- och reflektionsarbetet ses som en del i det dagliga arbetet tillsammans med barnen och inte något som ligger vid sidan av.” (*Kvalitet i förskolan*, 2005, s 25)

Wehner-Godée (2000) relaterar i sin bok till Veia Vecchi som hävdar att ”i varje produkt hålls en process fången. Dokumentation handlar om att synliggöra den processen, inte resultatet. Man hittar mer av människors kreativitet i processen än i resultatet.” (s 20) Hon understryker också att dokumentation inte ska vara slutprodukten av ett projekt utan ska helst ske kontinuerligt för att öppna nya möjligheter under verksamhetens gång. Om man ser på lärandet ur ett kommunikationsperspektiv så anser Wehner-Godée också att det är lika viktigt att dokumentera och observera processen som själva problemet och produkten med. Målet är att med detta få tag i barns utvecklings- och läroprocesser. (ibid.)

Även om den allmänna uppfattningen är att tiden och systemet inte alltid stödjer genomförandet av den pedagogiska dokumentationen finns det alltid möjligheter till lokalt agerande. Intresserade pedagoger och grupper kan reflektera, diskutera och försöka att få en fördjupad syn i vad pedagogisk dokumentation kan hjälpa till med för en fördjupad förståelse för det pedagogiska arbetet. (Dahlberg, m.fl. 2006) Wehner-Godée nämner också det eviga problemet med tidsbristen och påpekar att ”dokumentation måste ersätta något annat och inte läggas på som ett ytterligare krav.” (Wehner-Godée, 2000, s 21) Hon ger som förslag för pedagogerna att t.ex. ändra på organisationen av arbetstiden eller fördela barnen i mindre grupper som någon ansvarar för och dokumenterar om. Hon varnar också för att det tar

ganska lång tid innan man hittar dokumentationsmetoderna som stödjer och underlättar det pedagogiska arbetet. Enligt Wehner-Godée är ambitionerna alltid stora men det tar tid att komma ner till en möjlig nivå och välja bort det som inte behövs. (ibid.)

Lenz Taguchi (1998) anser att pedagogisk verksamhet är social och historisk konstruktion av människor och därför måste den rekonstrueras. Rekonstruering kan man göra med hjälp av pedagogisk dokumentation. ”Pedagogisk dokumentation, menar jag, kan för pedagogen handla om att ta makten över sin egen praktik” (ibid. s 32). Hon ser på pedagogisk dokumentation som ett viktigt verktyg för kommunikation och som ett förhållningssätt. Vidare skriver hon att en viktig utgångspunkt i pedagogisk dokumentation är att barnet och pedagogen kan ömsesidigt överföra sina kunskaper och erfarenheter via bilder, målningar och utsagor. Dessutom kan pedagogerna kommunicera med andra pedagoger om barnets tänkande och erfarenheter samt att pedagogen kan synliggöra sin egen läroprocess. (ibid.)

Sammanfattningsvis kan vi fastställa att pedagogisk dokumentation bidrar till att pedagogiskt arbetet blir iakttagbart, tydligt och synligt både för barnen, föräldrarna, pedagogerna samt för allmänheten. Dokumentation belyser också vad barnen säger, barnens arbete och pedagogernas förhållningssätt. Pedagogisk dokumentation är ett viktigt verktyg som ger möjligheter till reflektioner och granskningar. Genom pedagogisk dokumentation kan pedagogerna reflektera mer över inlärningsprocessen istället för att verka bara för slutresultatet.

Pedagogen och den pedagogiska dokumentationen

Dokumentation säger oss något om hur vi har konstruerat såväl barnet som oss själva som pedagoger. Därför gör den det möjligt för oss att se hur vi själva förstår och ”läser av” vad som pågår i praktiken; (...) Därav följer att de blir både möjliga att utforska och öppna för diskussion och förändring – vilket betyder att vi genom dokumentation kan se hur vi skulle kunna ha en annan relation till barnet. Ur detta perspektiv kan dokumentation ses som en narrativ självreflektion – en självreflektion genom vilken definitionen av jaget konstrueras. (Dahlberg m.fl. 2006, s 220)

Pedagogisk dokumentation visar pedagogerna vilken bild de har förkroppsligat av barnet samt vilken röst och ställning och vilka rättigheter barnet har fått i verksamheten. Den kan ge pedagoger ett kritiskt instrument som kan hjälpa till att fördjupa vår förståelse av det pedagogiska arbetet (Dahlberg m.fl. 2006). Pedagogen kan på många olika sätt dokumentera vad barnen gör och hur hon/han som pedagog agerar i relation till barnen. Både barnen och pedagogerna kan analysera efter arbetet hur barnens läroprocesser utvecklas. Således kan pedagogen utveckla sin kunskap och förståelsen av barnens lärande och kunskapsskapande och fördjupa sin förståelse i vad de egna handlingarna har för konsekvenser. (ibid.)

Wehner-Godée (2000) påpekar att pedagogisk dokumentation handlar om ett pedagogiskt förhållningssätt men också om kommunikation. Barn kommunicerar sina kunskaper och upplevelser via teckningar, byggkonstruktioner och tankar om olika begrepp. ”Dokumentationen ger pedagogen möjlighet att kommunicera tillbaka till barnen genom att berätta eller läsa upp vad de har sagt och gjort. Barnen kan få syn på och komma ihåg sitt eget tänkande och handlande som en utgångspunkt för att komma vidare.” (ibid. s 12)

Skolverket hävdar, med stöd av Regeringens beslut (Förslag till förtydliganden i läroplanen för förskolan, 2008-09-25) att barnen lär sig och utvecklar sig i samspel med andra. Vidare

står det att lärandet innebär problemlösning och fördjupat tänkande och pedagogens roll skall vara att motivera barnens nyfikenhet. Till detta krävs dokumentation och Skolverket menar det inte är statens uppgift att rekommendera pedagogisk dokumentationsmetod i läroplanen, istället är det varje verksamhets uppgift att ha anpassade metoder till det.

En värdering av barnens lärande och utveckling är en del av den information som behövs för att utvärdera verksamheten. Syftet är att kunna utmana barnens lärande och utifrån detta följa upp och utveckla verksamheten, inte att mäta enskilda barns kunskaper eller färdigheter och jämföra dem med varandra (ibid. s 3).

Den pedagogiska dokumentationen som process omfattar genomgående användning av materialet. Den är ett hjälpmedel för reflektioner över det pedagogiska arbetet i ett noggrant, demokratiskt och metodiskt sätt. ”Pedagogen reflekterar såväl ensam som tillsammans med andra pedagoger, med barnen själva, med deras föräldrar, (...)”. (Dahlberg m.fl. 2006 s 221) Allt detta förutsätter att pedagogerna kan förbereda sig för dokumentationen och skapa tid för reflektionsprocessen. Enligt Reggio Emilia filosofin har pedagogisk dokumentation en dominerande betydelse och det är en prioriteringsfråga att skapa utrymme åt det. (ibid.)

Pedagogisk dokumentation kan ses som ett redskap och stöd för kritiskt och reflekterande tänkande som hjälper till att granska praktiken. Om det pedagogiska arbetet kräver förändring är det pedagogen som förväntas genomföra förändringen, alltså rekonstruera den pedagogiska praktiken. (ibid.)

Vidare hävdar författarna i boken *Från kvalitet till meningsskapande* (ibid.) att pedagogisk dokumentation hjälper pedagogen till att ta ansvar för att skapa sin egen mening och själv kunna komma fram till en bedömning av läget. Pedagogisk dokumentation handlar om att urskilja och begripa vad som pågår i det pedagogiska arbetet och barnens lärandeprocesser. Därför bör detta inte blandas ihop med barnobservationer vilka handlar främst om bedömning av ifall barnet har nått vissa utvecklingsnivåer enligt ett allmänt schema. (ibid.)

I Barnomsorgs- och Skolkommitténs betänkande står det följande om pedagogisk dokumentation:

Pedagogisk dokumentation är ett kollektivt arbetsverktyg som bygger på ett gemensamt reflektionsarbete, där såväl lärare som barn, föräldrar och andra kan delta. För att synliggöra praktiken krävs dock att dokumentation blir en naturlig och integrerad del av det dagliga arbetet och inte något som ligger vid sidan av. Detta förutsätter att man i arbetet kan skapa en kultur av samarbete, reflektion och kommunikation. Att bygga en sådan kultur/.../är ett omfattande arbete som kräver lång tid, en professionell inställning samt en vilja att granska sina egna handlingar och ställa sig i dialog med andra. (SOU 1997:157, s 98)

Författaren menar att pedagogisk dokumentation behöver personalens ömsesidiga reflektioner och skall vara en del av vardagen när det gäller det synliggörande syftet. Detta byggs på ett professionellt förhållningssätt.

Barnsyn

Enligt författarna av boken *Kvalitet i förskolan* är dokumentationens funktion ”att utveckla ett medvetet förhållningssätt. Pedagogerna behöver reflektera över sin egen syn på barn gentemot läroplanens kunskapssyn samt reflektera över hur detta kommer till uttryck i det praktiska arbetet med barnen” (*Kvalitet i förskolan* 2005, s 26).

Benckert m.fl. (2008) anser att ”när man väljer ett bedömningsinstrument måste man reflektera över vilken barnsyn som präglas i förskolans arbete” (s 131). Åberg och Lenz Taguchi (2005) hävdar att beroende på vad man har för barnsyn ger det konsekvenser för hur man förhåller sig till barn, kollegor och föräldrar. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) beskriver sin barnsyn som aktiv och kunskapssökande och hon hävdar att barn lär sig i samspel med omgivningen. Barnen har den medfödda förmågan att erfara och uppfatta världen på ett visst sätt och det lägger grunden till kunskaper och färdigheter.

Lenz Taguchi (2000) anser att Dahlberg beskriver två olika barnsyner: ”barnet som natur” och ”barnet som kultur och kunskapsåterskapare”. Barnsynen ”barn som natur” är vanlig på förskolor där barnen räknas som dem som behöver släppas fria, de är osjälvständiga och beroende av en vuxen för sitt lärande. Släppas fri från den vuxne och övas in i den frigörelseprocessen genom den fria leken och skapandet är förutsättningar för barnen i förskolan. Lenz Taguchi (1998) skriver om att barnet som natur betyder att allt finns inom barnet och behöver utlopp i leken och därför att ”detta uttryck aldrig kan vara fel; aldrig mer eller mindre bra” (s 27). Förskolans verksamhet bygger starkt på Fröbels teori där lek och skapande är betydelsefulla aktiviteter för att utveckla barnet som en fri och självständig individ. ”Barn som kultur och kunskapsåterskapare” är vanlig i skolans värld där begreppet kunskap är fortfarande dominerande och barn förväntas införlivas med sin kunskap i en viss kultur. Lenz Taguchi menar att ”barnet som kultur och kunskapsåterskapare” är som ett tomt kärl som skall fyllas av en vuxen och dennes kunskap och kultur (ibid. s 27). Hon skriver vidare att det inte finns en så viktig skillnad när det gäller kunskapslärande i förskola eller skola. I förskolan använder man olika synsätt för kunskapsinläring medan i skolan är det mer knutet till läroböcker.

Lenz Taguchi (1998) gör ett teoretiskt anslag utifrån ett konstruktionistiskt sätt att se på kunskap och lärande. Enligt Lenz Taguchi i ett konstruktionistiskt perspektiv är synen på barnen och förhållningssättet också föränderliga. I mån av detta kan pedagogisk dokumentation användas som arbetsverktyg i syftet att förändra förhållningssätt och praktik. Pedagogen kan följa sin egen läroprocess och inte bara barnens. I ett konstruktionistiskt perspektiv lyfts läraren och barnen fram som medkonstruktörer av kunskap (Wehner-Godée, 2000).

Själva förändringsarbetet kan handla om allt från att göra mindre korrigeringar till att lära sig tänka med utgångspunkt i nya perspektiv. Att som lärare/pedagog få grepp om vad som behöver förändras fordrar ett intensivt detektivarbete. I det arbetet är det nödvändigt med hjälpmedel som penna och papper lika väl som kamera, videokamera eller bandspelare. (ibid. s 104-105)

Evelina Björstedt och Christina Lees (2006) skriver om barnsyn i sitt examensarbete vid Göteborgs Universitet på följande sätt: barnet uppfattas som medkonstruktör av t.ex. kultur och kunskap och det betyder att barnet är en skicklig individ med starka medfödda resurser. Vidare skriver de att Lpfö98 speglar en postmodern syn på barn och barns lärande och

utveckling, t.ex. barnet ska söka kunskap med hjälp av vuxnas vägledning och stimulans. Det är barnets egen insats som skall leda till att det utvecklar sig (ibid.).

Björstedt och Lees menar att:

Det finns två sätt att se på hur barns lärande påverkas av förskolans specifika miljö. Det första är att förskolan skall skapa en lärandemiljö som liknar livet utanför skolans ramar. Det andra är att barnen skall förberedas på att lärandet sker under hela livet, livslångt lärande, oavsett vilken kontext barnet befinner sig i. Individerna anses vara aktiv i sin egen kunskapsutveckling (s 10).

Evelina Björstedt och Christina Lees (2006) skriver att barnsynen har förändrats under 1900-talet när det gäller barnens förmåga och barnets rättigheter i sin omvärld. Barn benämns som det "kompetenta barnet". De säger att studier har visat att barn besitter olika kompetenser. Det tyder på att människan redan från födseln behärskar att gå in i ett medmänskligt samspel. "Vid närmare iakttagelser kan man se att barn i leken ständigt övar sig och prövar sitt tillägnande av social struktur. Barnets olika kompetenser är alltså kontextbundna, vilket innebär att barnet måste ses som en del av det sammanhang och den situation han eller hon befinner sig i" (ibid. s 12).

För att dokumentera måste pedagogen reflektera över sin egen barnsyn. Enligt Pramling Samuelssons syn är barn aktivt kunskapssökande och lär sig genom socialt samspel. Dahlberg beskriver barnen som kunskapsåterskapare som är mer vanlig i skolans värld. Synen på barnet som kultur är mer vanlig i förskola där de lär sig via fri lek, kreativitet och lär sig bli självständiga. Lenz Taguchi bildar sin barnsyn utifrån konstruktivistiskt perspektiv vilket innebär att kunskap och lärande är ett föränderligt förhållningssätt där pedagogisk dokumentation är ett redskap att reflektera över och som kan ändra förhållningssätt och praktik. Wehner-Godée anser att förändringsarbete kräver ett intensivt detektivarbete. En annan barnsyn är utifrån postmodernt synsätt där barn uppfattas som kompetenta vilket betyder att barn har medfödd förmåga till inläring i samspel med andra medmänniskor.

I tidningen *Förskolan* (2008/2, s 21-24) berättar två förskollärare hur pedagogisk dokumentation hjälper dem att synliggöra flera sidor av barnen. De medger att dokumentationen väcker deras uppmärksamhet och gör att de kan upptäcka andra, inte alltid synliga sidor hos barnen.

Vad pedagogisk dokumentation kan leda till

Om man försöker att se det hela i detaljerna kan man upptäcka större drag av vad pedagogisk dokumentation kan leda till. Dahlberg m.fl. (2006) påstår att genom att återigen läsa tidigare erfarenheter kan nya tolkningar skapas av det som har hänt. Detta kan ge som resultat att aktiva pedagoger ges möjlighet att "bygga på och nyttiggöra beprövad erfarenhet och samtidigt delta i konstruktionen av nya teorier om barns lärande och kunskapskonstruktion med dokumentation som grund." (ibid. s 228) Allt detta förutsätter däremot att pedagogerna engagerar sig i fortlöpande självreflektion som kan vara krävande men samtidigt kan fungera som utmaning och inspiration.

Dokumentation är ett underlag för lärandet samt för utvecklandet av kommunikationen. Genom pedagogisk dokumentation skapar man "en kultur av utforskande, reflektion, dialog och engagemang" (ibid. s 229) där röster av barn, pedagoger, föräldrar, politiker deltar och

kan göra sig hörda. Det är på detta sättet man kan öppna väg för att få mening i pedagogiskt arbete för både barn, deras föräldrar och pedagogerna.

Wehner-Godée anser att alla former av observationer är subjektiva och i enighet med Veà Vecchi tycker hon att det är ”först när flera pedagoger diskuterar samma observation som den blir lite mindre subjektiv” (2000, s 55). Reflektioner kring t.ex. barns teckningar, pedagogernas observationer leder till värdefulla ledtrådar som hjälper till i det fortsatta arbetet med barnen.

Tidningen *Modern barndom*, som ges ut av Reggio Emilia Institutet i Stockholm behandlar pedagogisk dokumentation ur Reggio Emilia pedagogik. Beroende av från vilken syn man tittar är pedagogisk dokumentation viktig. För barnen är det viktigt eftersom den synliggör barnens arbete och kunskapskapande för dem själva och ger dem en tydligare identitet. Genom pedagogisk dokumentation får pedagogerna möjlighet att öka sin medvetenhet om följderna av sina handlingar samtidigt som de får bra underlag för att förändra och utveckla sina egna arbeten. Det skapar också ett reflekterande förhållningssätt hos pedagogerna och ger grund till utvärdering i takt med att pedagogisk dokumentation är ett bra medel att knyta samman teori och praktik. Inte minst viktigt är dokumentationen för föräldrarna för att synliggöra verksamheten deras barn dagligen deltar i. Följaktligen kan föräldrarna vara mer delaktiga i verksamheten samt kan följa barnens utveckling och lärandeprocess. Slutligen är den pedagogiska dokumentationen viktig för att synliggöra förskoleverksamheten utåt, för allmänheten och politikerna som bestämmer budgeten för verksamheterna. Det ger bra grunder för diskussioner om läromedel och resurser och bevisar det pedagogiska arbetets kvalitet i verksamheten. (*Modern barndom*, 1995 nr 2, s.5)

Pedagogisk dokumentation synliggör och möter en mångfald av barnens idéer, lösningar eller teorier kring ett problem och detta ger förutsättningar till utvecklande samarbete och förståelse för olika tänkande. Lenz Taguchi (1998) menar att pedagogisk dokumentation stimulerar barnets nyfikenhet genom att det får återuppleva sina erfarenheter och funderingar och ser och tolkar dem ur nya synvinklar. Nya idéer och lust väcks för fortsatt forskning ur den rekonstruktionen.

Hon anser också att ”en dokumentation blir med andra ord *pedagogisk* så snart man efter ett eget och/eller kollektivt (vuxna eller vuxna och barn emellan) reflektionsarbete kring den gör val inför det fortsatta arbetet i barngruppen” (Lenz Taguchi 2000, s 110). Vidare skriver hon att det är lärandeprocessen och inte resultatet som är i fokus i ett sådant arbete och syftet är att utmana barnets kreativitetsskapande och vuxnas inställningar att förstå sin omvärld.

Hon citerar Reggio Emilias atelieristan⁸ Stefano Sturloni:

För att barn ska upptäcka saker måste lusten, viljan och nyfikenheten finnas där. (...) Vi kan aldrig komma in i deras tänkande och flyttar vi in dem i vårt tänkande förlorar vi deras! Däremot kan vi viska till dem och ge små råd. Och så kan vi lära dem teknik – men inte innehåll (ibid. s 112)

Veà Vecchi, pedagogista i Reggio Emilia hävdar att dokumentationen inte ska handla om att redovisa resultat, inte ska vara en sammanställning av vad som har hänt utan den ska visa barnens lärandeprocess och samtidigt måste den tolkas för att leda vidare (*Förskolan* 2000/4, s 32). Åberg och Lenz Taguchi (2005) påpekar skillnaden mellan dokumentation och

---

⁸ En pedagog som jobbar i Reggio Emilias förskolors atelier och ansvar för det konstnärliga arbetet med barnen kallas för atelieristan.

pedagogisk dokumentation. Observation enligt dem är inte bara att se, utan ”ett medvetet samlande av iakttagelser, något man sett eller hört men ännu inte reflekterat över.” (ibid. s 18) Det som man har fått upp ögonen för i observation bildar grund för nästa steg: att välja ut vad som ska dokumenteras. Författarna anser att vid dokumentation gör man ett medvetet val av det man sett och hört i observationer. Man vet vad man är ute efter, i vilken fråga man vill fördjupa sig kring. Dokumentationen blir på så sätt ett underlag för reflektioner i arbetslaget.(ibid.) Vidare skriver de att det som skiljer dokumentation från pedagogisk dokumentation är hur materialet används.

Författarna Dahlberg m.fl.(2006) menar att ifall pedagogerna använder dokumentationen som redskap för reflektioner händer det ofta att ett tematiskt arbete tar längre tid. Med dokumentationen i handen och den noggranna planeringen som gjorts i förväg vet pedagogerna vad som ska hända. På så sätt vill inte pedagogerna kasta sig in i nya idéer hela tiden och barnen får tid på sig att arbeta längre med ett projekt och fördjupa sina läroprocesser. Detta arbetssätt kräver mycket tolkningsarbete, ständig kommunikation med pedagogerna i arbetslagen. ”På detta sätt kan processen leda till en problematisering av den egna förståelsen och ett sätt att ”arbeta tillsammans tvärs över olikheter” (Ellsworth 1992). (hämtad från Dahlberg m.fl.2006, s 222)

Enligt Regeringens beslut (2008-09-25) ska ”varje förskola använda en metodisk uppföljning och utvärdering i syfte att öka förskolans måluppfyllelse. Genom till exempel pedagogisk dokumentation kan processerna i förskolans verksamhet synliggöras och bli ett viktigt underlag för bedömningen av verksamhetens kvalitet, måluppfyllelse och utvecklingsbehov.” (ibid. s 3-4)

Kritisk dialog och kommunikation är nyckelord för ett bra genomfört pedagogiskt arbete med barnet som utgångspunkt. Dahlberg, m.fl. (2006) påpekar däremot att i Sverige är man inte van vid kritisk analys och det uppfattas ofta som personlig kritik istället för rekonstruktion av det pedagogiska arbetet.

Sammanfattningsvis kan vi fastställa att pedagogisk dokumentation bidrar till att det pedagogiska arbetet blir iakttagbart, tydligt och synligt för barnen, föräldrarna, pedagogerna samt för allmänheten. Dokumentationen belyser också vad barnen säger och gör samt pedagogernas förhållningssätt. Pedagogisk dokumentation är ett viktigt verktyg som ger möjligheter till reflektioner och granskningar. Genom det kan pedagogerna reflektera mer över inlärningsprocessen istället för att verka bara för slutresultatet. Nya tolkningar kan skapas när man på nytt läser dokumentationer. Detta kan skapa nyfikenhet och stimulera inläringen och utvecklingen, både hos barn och hos pedagoger. Detta synliggör verksamheten och pedagogens insats.

För att dokumentera måste pedagogen reflektera över sin egen barnsyn. Det finns olika barnsyn utifrån olika synsätt. Pedagogerna bör undersöka sin egen syn på barn och vad läroplaner beskriver och hur detta uttrycks i praktiken. Pramling Samuelsson anser att barnet är aktivt kunskapsökande, har en medfödd förmåga att lära sig genom socialt samspel. Lenz Taguchi bildar sin barnsyn utifrån konstruktivt perspektiv vilket innebär kunskap och lärande i ett föränderligt förhållningssätt där pedagogisk dokumentation är ett redskap att reflektera över och ändra förhållningssätt och praktik. Dahlberg beskriver två olika barnsyner. Den ena som är vanlig i förskolan är barn som natur för att barn lär sig genom lek och skapande aktiviteter. Den andra är barn som kultur och kunskapsåterskapare som istället är en vanlig syn i skolvärlden. Den synen som däremot återspeglas i läroplanen är barn som

medkonstruktör och syftar till att barn ska lära sig av egna initiativ. Hur pedagoger förhåller sig gentemot barn och föräldrar är ett resultat av vilken barnsyn de har.

Olika typer av pedagogisk dokumentation

Pramling och Sheridan (1999) anser att ”varje metod lägger tyngdpunkt på olika saker och fångar något som är unikt för denna. Tillsammans ger de en bild av den totala verksamhetens pedagogiska kvalitet” (ibid. 128).

Wehner-Godée citerar Carlina Rinaldi, en av de pedagogiskt ansvariga i Reggio Emilia från Lenz Taguchis artikel om det viktiga i valet av dokumentation:

Om observation innebär en subjektiv tolkning, så är vårt val av medium viktigt, eftersom det är en tolkning av min tolkning. Mitt öga riktar kameran. Kamerans perspektiv är begränsat. Dessutom har varje medium sitt språk. Kamerans språk är inte detsamma som videokamerans, och det skrivna ordet inte detsamma som det talade. Om samma process dokumenteras med olika medium blir tolkningen olika. Detta innebär inte att dokumentationen förlorar sitt värde utan att vi behöver mer dokumentation. (Wehner-Godée 2000 s 73)

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) skriver att man som pedagog kan använda kamera, videokamera, bandupptagningar, intervjuer, observationer och olika slags anteckningar för att synliggöra barnets och den egna läroprocessen. Hon säger att videokamera är ett bra dokumentationsredskap för att man ser vad som händer i mötet mellan barnet och sig själv och det skapar förutsättningar för att vidareutveckla sitt eget förhållningssätt till barnet. De menar att varierande dokumentationsmetoder fångar olika perspektiv och synvinklar och det ger en helhetsbild på den pedagogiska verksamhetens kvalitet.

Enligt läroplanen ska förskolans verksamhet anpassas till att barn är olika. Det kräver att personalen omprövar och förändrar verksamheten utifrån de barn som deltar och fortlöpande diskuterar och reflekterar kring verksamhetens organisation, innehåll och arbetssätt (Kvalitet i förskolan, 2005, s 26).

I Reggio Emilia samlar pedagogerna ihop ett material som dokumenterar vad barnen gör, säger samt hur pedagogerna relaterar till barnen och deras arbete. Materialet innehåller pedagogernas handskrivna anteckningar, bandinspelning, bilder, videoinspelning och barnens egna arbeten. På så sätt blir det pedagogiska arbetet synlig och konkret. Således kan pedagogerna bli mer och mer medvetna om barns lust och nyfikenhet, deras tankar och deras sätt att uttrycka sig. (Wehner-Godée 2000)

Observationer

Observation är en metod som förskolan arbetar mycket med. Föreläsaren Zetterström beskriver observationer som en aktivitet där pedagogen bestämmer sig först vad han/hon vill titta på och sedan noterar det man ser. Det är leken, den pedagogfria leken som är det bästa tillfälle för pedagogerna att göra strukturerade observationer vilka kan ligga till grund för fortsatt arbete, pedagogiska diskussioner och dokumentation. (Zetterström, 2006)

Observationer ger helhet och olika synvinklar på barnet och pedagogens utveckling och förhållningsätt. Videokamera är bra på det sättet att man ser samspelet mellan barnet och pedagogen och kan förändra och utveckla arbetssättet.

Att spela in film med videokamera är ett mycket bra men samtidigt starkt och avslöjande medium som inte alltid tas positivt emot av den som blir filmad. Känsligheten ökas genom att den som filmar har en särskild makt. (Wehner-Godée 2000) Videofilmen upplevs som ett starkt medium. Man får möjlighet att återuppleva hur man rör sig, hur man pratar, gestikulerar och låter.

Wehner-Godée poängterar att risken är stor att man kränker någons integritet med filminspelning. Samtidig ”finns det förmodligen inte något annat medium där vi kan få så mycket kunskap om oss själva och vårt eget agerande i förhållande till barn, ungdomar eller vuxnas agerande.” (ibid. s 79) Nackdelarna med filminspelning är att man får ett oerhört omfattande material och det tar väldigt lång tid att gå igenom och bearbeta det. Det finns bra redigeringsprogram för datorn som kan underlätta och förenkla processen för pedagogerna.

Enligt Lindahl (1998) som arbetar som vetenskaplig ledare vid Centrum för barnpedagogisk forskning vid Åbo Akademi är videoobservationer den bästa metoden när det gäller att fånga småbarns upplevelser och lärandeprocess. Småbarn har begränsad verbal förmåga och det händer så mycket att pedagogerna inte hinner anteckna och föra dokumentation i skrift.

Bilder

Att ta bilder, att fotografera kan vara en mycket bra observationsmetod och bilderna blir också bra illustrationer för pedagogernas anteckningar. På de flesta förskolor samordnar pedagogerna väggdekorationer med bilder för att barnen, föräldrarna och arbetslagen ska kunna ta del av det barnen och pedagogerna gör på avdelningen. Det är ett bra tips att när det behövs plats för nytt material kan den gamla väggdekorationen ordnas i ett album. Erfarenheten är att barnen älskar att titta på gamla bilder och fundera och återuppleva det de har gjort tidigare. (Wehner-Godée 2000)

Loggbok/dagbok

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) pekar på att pedagogerna regelbundet kan skriva dagbok om sitt eget arbete. Deras åsikt är ”att *skriva dagbok* är ett sätt för pedagogerna att formulera sina tankar och att upptäcka sitt eget lärande” (ibid. s 126). Betydelsen av en loggbok/dagbok är att följa sin egen utveckling genom att analysera och reflektera över sitt arbete och uppmärksamma förändringar i sitt lärande och tänkande (ibid.).

IUP (individuell utvecklingsplan)

Enligt Zetterström (2006) är den individuella utvecklingsplanen (IUP) en annan form av pedagogisk dokumentation, kanske den mest kända. IUP består av flera s.k. stegblad inom olika ämnen och temata som social utveckling, egna teckningar, o.s.v. IUPn kan hjälpa till att föra portfolio där pedagogerna samlar ihop barnens teckningar. Hon (ibid.) menar att IUP inte är obligatorisk i förskolan och på gymnasiet däremot är den obligatorisk i grundskolan. Detta

beror på att läroplanen för förskolan inte ställer några mål som barnet skulle uppnå vid en viss ålder. Förskolorna som ändå skriver IUP gör det för att synliggöra barnens individuella utveckling och intressen och förutsättningarna för vidare utveckling. Syftet är att använda IUPn som ett verktyg för att lättare kunna anpassa den dagliga verksamheten efter varje barns behov. IUP används alltid som ett underlag för utvecklingssamtal tillsammans med föräldrarna/vårdnadshavarna (<http://www.iup.nu/>). Förskoleklassen, som för barnen är länken mellan förskolan och skolan, använder också IUP-pärmen men på en mer utvecklad nivå. (Zetterström 2006 s 57)

Wehner-Godée (2005) påstår att i varje händelse som händer på förskolan kan man finna tecken på barnens förståelse och färdigheter. Men allt eftersom varje människa är unik så ser det olika ut för varje barn och man behöver studera och dokumentera för att kunna förstå barnens olikheter. Det gäller att uppmärksamma barnen med utgångspunkt i vad de gör och skapa nya utmaningar utifrån det. Wehner-Godée påstår att pedagogiken, miljön och materialet går att förändra efter barnens behov och i syfte att ge nya utvecklingsmöjligheter för vartenda barn i gruppen. Utifrån detta drar hon som slutsats att ”de individuella utvecklingsplanerna bör därför bytas ut mot pedagogiska handlingsplaner och checklistor mot pedagogiska dokumentationer.” (ibid. s 108)

Portfolio

Portfolio är ett sätt att dokumentera pedagogiskt arbete. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) anser att ”portföljer innehåller viktig dokumentation som på ett mer systematiskt sätt ger en uppfattning om varje barns utveckling och lärandet på olika områden” (ibid. s 127). Pedagogen samlar barnens bilder, skrivande, matematiska begrepp under perioden av deras vistelse på förskolan fram till dess att de slutar. Författarna anser att dessa portföljer ”beskriver hur barnets förståelse av omvärlden utvecklas under förskoletiden” (ibid. 127). De menar att portfolio ger information om barnets läroprocess och information till alla berörda parter t.ex. barnet, föräldrar och pedagoger.

Sammanfattning

Pedagogisk dokumentation synliggör verksamhetens arbete och genom detta skapar den ett betydelsefullt underlag för kommunikation samt tillit till verksamhetens pedagogiska arbete. Den pedagogiska dokumentationen synliggör vartenda barns, varenda pedagogs och institutions identitet och ger dem en offentlig röst. ”Det som dokumenteras kan ses som en berättelse om barnens, pedagogernas och föräldrarnas liv på institutionen, en berättelse som kan påvisa dessa institutioners bidrag till vårt samhälle och till utvecklingen av vår demokrati.” (Dahlberg m.fl. 2006, s 235) De former av pedagogisk dokumentation som vi har redovisat är: observationer, individuell utvecklingsplan, portfolio, videoobservationer, bilder och loggbok.

Pedagogisk dokumentation: ett samband mellan förskolan och skolan

Förskolan har som mål att se varje barn som individ och ge möjlighet för varje barn att utvecklas utifrån sina förutsättningar. Förskolan har ansvar för att erbjuda de bästa möjliga

förutsättningarna för barnen med sikte på deras utveckling. Zetterström (2006) menar att individuella utvecklingsplaner (IUP) och pedagogisk dokumentation bildar ett steg i denna pedagogik och ett redskap för att följa och se barnet under förskole- och skoltiden. Hon hävdar att IUP och olika andra pedagogiska dokumentationer fördjupar samverkan mellan förskolan och skolan. Barbara Martin Korpi anser i sin publikation om förskolans läroplan att Skolverket har avsikten med alla tre läroplanerna att ”de tre läroplanerna skall länka i varandra utifrån en gemensam syn på kunskap, utveckling och lärande.” (Lärarnas Riksförbund, Lärarboken 2006/07 s 28)

Sammanfattning

Efter en granskning av litteraturen har vi fått vidgad kunskap om ämnet, vad pedagogisk dokumentation är och vad som krävs för att en dokumentation ska få kallas pedagogisk och hur olika dokumentationstyper ser ut. Vårt mål är också att utforska hur pedagogisk dokumentation ser ut och fungerar i verkligheten. Information om hur det ser ut i verkligheten har saknats i den litteratur som vi har redovisat.

Syfte

Arbetets syfte är att få fördjupad kunskap i pedagogisk dokumentation och hur den kan underlätta det pedagogiska arbetet för att anpassa verksamheten till barnens individuella behov och för att kunna skapa en utmanande miljö för ett lyckat pedagogiskt arbete.

Frågeställningar

- Hur kan pedagogisk dokumentation bidra till barnens utveckling?
- Hur kan pedagogisk dokumentation bidra till pedagogens eget lärande?
- På vilket/vilka sätt synliggör pedagogerna dokumentationen för barn och föräldrar?
- Vilka är pedagogisk dokumentations fördelar och nackdelar?

Metod

Med vår studie ville vi försöka ta reda på pedagogernas tankar kring pedagogisk dokumentation och hur de använder sig av den i deras dagliga verksamhet. Vi har därför valt att utgå från den kvalitativa forskningsstrategin för att kunna fokusera på pedagogernas tankar och åsikter. Metoderna som vi har använt för detta är enkät och self-reportundersökning. Vi valde att ha flera metoder för att åstadkomma en djupare undersökning så som Stukát (2005) fil.dr. i pedagogik vid Institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs universitet uppmanar till: "Olika problem löses med olika metoder. Precis som en snickare använder olika verktyg för olika ändamål, bör forskaren ha kännedom om och utnyttja de olika instrument som finns i forskarvärlden" (Stukát, 2005, s 36). Vidare skriver han att genom att använda flera olika metoder kan man belysa mer omfattande och ha en allsidig information om området.

Vi har valt kvalitativt undersökningssätt och detta synsätt, enligt Stukát (2005) har vuxit ur de humanistiska vetenskaperna framför allt i inriktningarna hermeneutik och fenomenologi. De lägger stor vikt på att kunna tolka och förstå resultat och inte bara generalisera, tolka och förutsäga. (s 32) Vidare skriver han att fenomenografin sätter fokus på vad och hur man lär sig och "man intresserar sig för hur fenomen i omvärlden uppfattas av människor." (s 33) Vårt forskningsintresse ligger också i hur pedagogisk dokumentation uppfattas av pedagogerna och hur de använder det till utvecklingsarbetet. Trost (2007) skriver i sin bok att enkätundersökning används om man vill genomföra en kvalitativ studie för att förstå eller hitta mönster i de undersökta tankar.

Under vår verksamhetsförlagda utbildning märkte vi att pedagogerna var stressade när det gällde tid och uppgifter. Det är därför vi har bestämt oss för enkätundersökning för vi tänkte att det inte tar så mycket av pedagogernas tid. Vi har också delat ut enkäten så fort som det var möjligt för att ge pedagogerna tillräckligt med tid för svar. Tack vare kunskaperna vi har fått under utbildningstiden om både intervju- och enkätmetoden och med utgångspunkt i pedagogernas förutsättningar tyckte vi att för vår kvalitativa studie skulle enkät vara ett bättre alternativ.

Att vi valde self-reportundersökning var på grund av att vi ville ha ett alternativ för intervju och self-reportundersökning passade in i vårt forskningssyfte. Self-reportundersökning är ett sätt där respondenterna svarar skriftligt på några frågor och ger sina åsikter utan forskaren/intervjuarens influens. Det var en ny metod för oss och vi tyckte att det skulle vara ett bra tillfälle för oss att prova på en ny företeelse och samla på oss nya erfarenheter. Dessutom var det lätt att nå pedagoger som gav oss respons.

Enkäten

Enkätundersökningar har vi valt för att få flera personers åsikter i vår forskning och Stukát menar också att man når fler människor med enkätundersökning och en större grupp ger kraft åt resultaten. Dessutom menar han att "en fördel med en enkät är att man slipper intervjuareffekten (omedveten styrning) som ju är en oönskad osäkerhetsfaktor och att man relativt lätt kan bearbeta resultaten statistiskt" (Stukát 2005 s 43).

Vår enkät hade 12 frågor varav 4 är med svarsalternativ eller slutna frågor och resten är av karaktär av öppna frågor. Vi ville få in pedagogernas egna åsikter därför valde vi att ha öppna frågor angående pedagogisk dokumentation. Vi utgick från syftet och frågeställningarna när vi formulerade frågorna för att få in svaren som besvarar våra frågeställningar i bästa möjliga grad. För att nå en höggradig trovärdighet (Trost, 2007, s 65) har vi utformat frågorna med enkla satser och använde begripliga och vanliga, men ändå fackliga ord för att alla skulle kunna uppfatta alla frågor på samma sätt. Vi skrev ut enkäterna och delade ut dem personligen till varje person som skulle svara på frågorna. Vi insåg att några av frågorna och svaren på dessa frågor kunde ställa svararna i en känslig situation angående deras yrkesmetoder och verksamhet därför har vi bestämt oss att behålla svararnas anonymitet. För att personerna verkligen skulle kunna behålla sin anonymitet fick de lämna in den besvarade enkäten till ett postfack på förskolan där de är verksamma.

I samråd med vår handledare har vi genomfört en pilotundersökning där vi delade ut tre enkäter till tre personer som är verksamma på förskolor. Vi frågade deras åsikter angående frågorna: deras formulering, begriplighet och om hur det kändes att besvara dem. Stukat har åsikten att "Frågorna måste kunna förstås av alla, vara entydiga och ha tydliga svarsalternativ" (s 38, 39).

Self-report

Den andra metoden som vi har valt är self-report. Denna påminner om intervju men tar form i en skriven text som är formulerad av personen som besvarar frågorna i self-reporten. Vi försökte utforma fyra öppna frågor som kunde ge omfattande svar till vår undersökning om pedagogisk dokumentation. Linda Carlsson, Martina Eriksson, Jennie Herskind (2008) skrev i sitt examensarbete, genom att referera till Davidsson (2007) att genom self-report ges respondenten mer tid till att svara på frågorna. På så vis kan svaren få mer innebörd och ett större djup, till skillnad från en intervjusituation där man kan känna en viss press för att svara snabbt på det intervjuaren frågar (ibid.). Dessutom påpekar de att med intervju är risken stor att den går framåt för snabbt när intervjuaren tar respondentens tystnad som att det inte finns något mer att tillägga. De menar att med self-report minskar man risken för subjektiv påverkan, "det vill säga överförandet av intervjuarens åsikter till den intervjuade" (ibid. s 20). Vidare skrev de att nackdelen kan vara att man inte har möjlighet att förklara eller tydliggöra frågorna när man har lämnat den till respondenten (ibid.).

För vår self-report hade vi formulerat 4 öppna frågor där vi utgick från uppsatsens syfte och frågeställningar. Vi har sett till att formulera frågor som inte skulle ha några "rätt" svar.

Urval

Vi valde fyra kommunala förskolor runt omkring i Göteborg. Vi har vistats en hel del i dessa förskolor, känner till verksamheten och därför kan vi kalla vårt urval som icke-slumpmässigt urval, nämligen bekvämlighetsurval. (Trost, 2007 s 30) Vi använder i beskrivningen bokstäver för dessa förskolor på grund av etisk hänsyn till anonymitet.

Alla förskolorna är kommunala med ungefär samma förutsättningar och möjligheter. Tre av fyra förskolor ligger i storstadsområde. Förskolan A, belägen i storstadsområde är en stor förskola med många barn med olika nationaliteter. Förskolan består av 3 småbarnsavdelningar och 2 syskonavdelningar med sammanlagt 75-80 barn. Vanligtvis jobbar tre pedagoger på

varje avdelning med ett undantag där det jobbar en person till som stöd eller resurs. Förskolan B är en mindre förskola som ingår i samma rektorsenhet tillsammans med förskola A. Denna förskola består av 3 avdelningar med 50-60 barn sammanlagt och tre pedagoger på varje avdelning. Denna förskola ligger också i ett storstadsområde med lägenheter och affärer i närheten.

Den tredje förskolan, förskola C, har 4 avdelningar och är belägen i storstadsområde. Det är två eller tre pedagoger som jobbar på varje avdelning, beroende av antalet barn. Förskolan D är en liten förskola som är placerad i ett villaområde i en stadsdel nära Göteborg. Förskolan består av 2 avdelningar med sammanlagt 32 barn.

Vi valde dessa förskolor för att vi har haft vår verksamhetsförlagda utbildning där och vi har även haft bra kontakt med personalen på dessa förskolor. Rektorn för två förskolor visade sitt intresse för vårt forskningsresultat och vill ta del av det i utvecklingssyfte. De två andra förskolorna valde vi för att personalen var villiga att visa konkret hur de dokumenterar och hur de använder pedagogisk dokumentation i verksamheten. Sist vill vi påpeka att dessa val var gjorda för att vi ville ha personal som jobbar med barn i olika åldrar samt har olika yrkeserfarenheter. Några ur personalen har jobbat under hela sitt yrkesliv på samma förskola och några är nyexaminerade samt att det fanns några som hade jobbat som barnskötare förut och senare hade utbildat sig till förskollärare. Detta återkommer vi till vid resultatanalysen.

Vi utgår från Trosts bok när det gäller enkäten (2007) där han beskriver att med representativt urval menas att ”de utvalda motsvarar eller representerar en del av befolkningen på ett sådant sätt att hela urvalet är en miniatyr av populationen; de skall representera alla de andra.” (s 29) Vi anser att förskolorna som vi tog in i vår undersökning ger ett representativt urval för de kommunala förskolorna i Sverige som driver en daglig verksamhet enligt läroplanen.

Genomförande

Vår forskningsstudie har utförts enligt fenomenografisk kvalitativ undersökning och bygger på hur fenomen uppfattas av människor. En kvalitativ studie utifrån fenomenografiskt perspektiv enligt Stukát (ibid.) innebär att ta reda på vilka åsikter som finns på det undersökta området. Vi ville undersöka hur fenomenet pedagogisk dokumentation tolkas av verksamma pedagoger.

Vi kontaktade i första hand rektorn på två förskolor och berättade om vårt forskningsarbete. Allt eftersom vi fick medgivande pratade vi med pedagogerna på samtliga förskolor. De två andra förskolorna fick vi kontakt med genom en förskollärare och vi var inbjudna att dela ut enkät till samtliga pedagoger. I början ville vi dela ut en enkät på varje avdelning men vi insåg snart att svaren skulle bli för allmänna utan egna åsikter. Vi kom till beslut att dela enkät till samtliga pedagogerna på alla fyra förskolor. Vi delade ut 42 enkäter samt fyra self-report till andra pedagoger.

Eftersom metoden self-report kräver en persons utförliga svar frågade vi först några förskollärare om de skulle vara villiga att svara innan vi bestämde oss för metoden. Pedagogerna som vi valde var alla villiga att svara eftersom de blev intresserade av vår uppsats. Valet av personer för self-report genomförde vi för att på så sätt nå en viss variabilitet i yrkeserfarenhet och visa intresse för ämnet.

Studiens tillförlitlighet

Stukát (2005) menar att reliabilitet hör hemma i kvantitativ undersökning men reliabilitetsbrister kan finnas med i kvalitativ undersökning också så som feltolkning av frågor eller yttre störningar mm. Vi använde oss av både self-report och enkät för att undersöka och få information om samma fenomen ur olika vinklar vilket ger en helhetsbild och reliabiliteten stiger. För att ha en hög reliabilitet i vår undersökning försökte vi ha med så många pedagoger som möjligt därför använde vi enkätmetoden och bad dem att svara utan att diskutera med varandra vid utdelningen av enkäten. Meningen med enkätundersökning är enligt Stukát (ibid., s 42) att man når en större grupp och detta ger kraft åt resultatets generalisering. Vi valde att ha öppna frågor för att få pedagogernas åsikter som skulle stärka undersökningens reliabilitet.

”Validiteten är svårfångad och mångtydig men ändå grundläggande för undersökningsvärdet” (ibid., s 128). Vi valde pilotundersökning för att minska otydligheten i frågorna ändå märkte vi i efterhand att fråga nr 7 (”Varför anser du att den är viktig?” - se bilaga 1) var felformulerad. Detta påpekades av en pedagog efter att hon hade besvarat enkäten. Hon påpekade att frågan förutsätter att vi har som åsikt att pedagogisk dokumentation är viktig. Validiteten minskade därför på grund av att frågan blev felformulerad. En annan pedagog tyckte att fråga nr 5 och 7 (se bilaga 1) är nästan samma därför valde hon att inte svara på den ena.

Vid slutet av vår undersökning och inne i resultatanalysarbetet upptäckte vi att vi borde ha frågat efter antalet barn i varje grupp för att få en uppfattning om personalens arbetsbelastning. På grund av detta bortser vi från att göra jämförelser mellan antalet personer i arbetslaget och möjlig disponerad tid för bland annat pedagogisk dokumentation.

När det gäller self-report upptäckte vi i efterhand att vi gjorde samma misstag med formulering av en fråga, nämligen den tredje: ”Varför tycker du det är viktigt med pedagogisk dokumentation?” (se bilaga 2). På grund av formuleringen av frågan kunde pedagogerna känna sig tvingade att ha samma åsikt som oss. Tack vare detta minskade validiteten eftersom vi omedvetet kanske hade påverkat dem och inte fick pedagogernas egna åsikter.

Vår strävan var att vara objektiva och stödja vår analys av resultatet med hjälp av olika litteraturer. ”Vidare kan man beskriva det urval man gjort och eventuella strävan till representativitet man haft och – även om antalet informanter är lågt i kvalitativa undersökningar – på så vis få ett mått på studiens generaliserbarhet” (Stukát 2005 s 129).

Av de 42 utdelade enkäter fick vi 22 (55,5%) enkäter besvarade samt att 4 av 4 tillfrågade förskollärare besvarade våra frågor i self-report. Bortfall kan bero på semester, sjukskrivningar, ont om tid eller borttappade enkäter. Sammanfattningsvis kan vi säga att vi är väl medvetna om dessa felkällor men vi tycker ändå att både self-report och enkätundersökningen är tillräckligt representativa för att vi ska ta med dessa i vårt arbete.

Etik

Vi har tagit hänsyn till de etikregler som Stukát har sammanfattat utifrån Humanistiska samhällsvetenskapliga forskningsrådet [HSFR]. För att tillfredsställa informationskravet hade vi informerat alla pedagogerna som deltog i studien om syftet. Samtyckeskravet satisfierades genom att pedagogerna fick välja om de ville eller inte ville svara på vår enkät eller self-report. ”Den som medverkar i en undersökning ska ha rätt att självständigt bestämma om hur

länge och på vilka villkor de ska delta” (Stukát 2005, s 131). Detta har vi sagt muntligt till varje pedagog. Vi hade begränsat tiden att svara på både enkät och self-report med en vecka, detta för att få in svar så fort som möjligt för att kunna kartlägga vår undersökning. Men de hade rätt att avbryta och inte svara på frågorna om de inte ville. Konfidentialitetskravet tillfredsställdes genom att pedagogerna fick svara anonymt. Stukát skriver: ”den information som samlats in får endast användas för forskningsändamål” (ibid. s132). Nyttjandekravet uppfylldes genom att vi har förklarat vårt syfte för pedagogerna och klarlagt att den informationen är viktig för oss och att detta material används bara till vårt examensarbete.

Resultat

Vår enkätundersökning och self-report är en viktig pelare i vårt arbete. I det här kapitlet redovisar vi resultatet av enkät- och self-reportundersökningen. Vårt syfte var inte att jämföra de olika förskolorna och deras arbete med pedagogisk dokumentation utan vi var mer intresserade av pedagogernas egna svar och åsikter. Vi sammanställde därför samtliga enkät- och self-report-svaren i ett dokument som underlättade för oss att redovisa och analysera svaren. Det transkriberade materialet läste vi igenom flera gånger för att kunna förstå deras budskap. Vi bestämde oss för att slå ihop de enkät- och self-report-frågor som behandlade samma område samt att redovisa de enkätsvar och self-reportundersökningar som vi anser vara viktiga för att kunna besvara vårt syfte och våra frågeställningar. Enkäten och self-reportfrågorna finns som bilaga i slutet av uppsatsen. För att behålla de originella tankarna kommer vi att citera vissa pedagogers svar och markera dessa med indraget stycke. Varje stycke är citat från olika personer. Vi har valt att inte citera varje pedagogs svar för att undvika upprepningar. Diagram som brukar användas i kvantitativa undersökningar använde vi för att tydliggöra resultaten av den kvalitativa undersökningen.

1-Vad innebär pedagogisk dokumentation för dig som pedagog? (frågan förekommer både i self-reportundersökning och enkät)

Pedagogisk dokumentation synliggör verksamheten och bevisar barnens utveckling.

Återupplever, sätter nya ord på upplevelser. Det innebär att jag vet vad barnet är intresserat av och jag kan utifrån barnets intresseområden göra honom/henne delaktig i verksamheten.

Medvetandegör; det är för mig ett sätt att utvärdera mitt arbete + min insats.

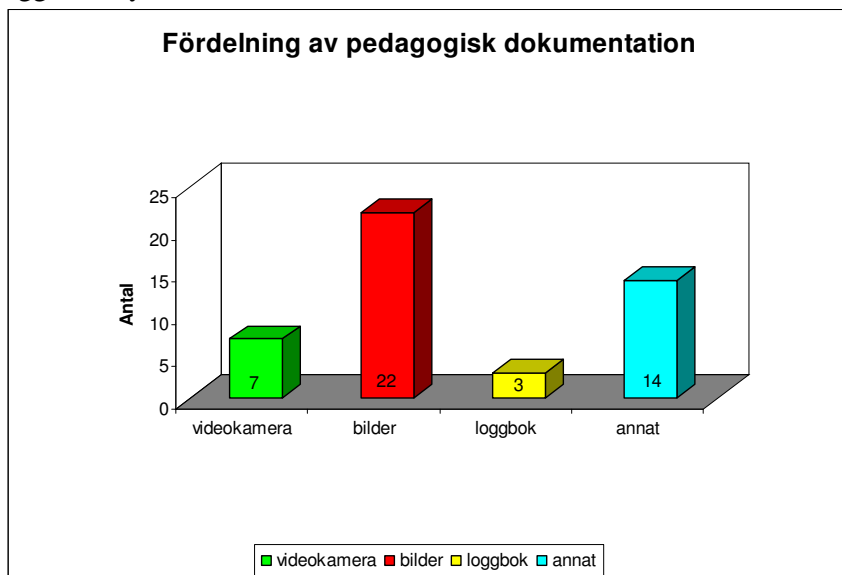
Vi kan konstatera att samtliga pedagoger är eniga om att pedagogisk dokumentation är ett sätt att synliggöra barnets utveckling samt verksamheten. Få lärare har nämnt att pedagogisk dokumentation bidrar till deras egen utveckling också samt att det utgör grund för fortsatt arbete. Det som samtliga pedagogerna har svarat stämmer överens med det som vi har redovisat under litteraturgenomgången.

2- Vilken typ av pedagogisk dokumentation använder du på avdelningen? (enkätfråga)

Pedagogerna kunde välja flera alternativ eller lägga till om de använde någon annan dokumentationsform än de vi har listat upp. De följande pedagogiska dokumentationsformerna benämns: bilder, bildspel, individuella utvecklingsplanen (IUP), barnens teckningar, loggbok, utvärderingar. På en enkät förekommer ”kamratkontaktsschema och kompismatris”, vilka vi inte vet vad de innebär och på grund av anonymiteten kunde vi inte heller fråga.

I nedanstående diagram visar vi fördelningen av de olika typerna av dokumentationer. Av enkätsvaren framkom att det är bilder, att ta kort, som används mest av pedagogerna som pedagogisk dokumentation, varje pedagog gör det, 22 personer. 14 av 22 pedagoger använder något annat, nämligen: barnets eget arbete, IUP, veckoplanering i tamburen, loggbok. 7 av 22

pedagoger använder videokamera som dokumentation. 3 av 22 pedagoger använder sig av loggbok i syfte att dokumentera.

Figur 1: Fördelning av form av pedagogisk dokumentation från 22 enkäter

3- Vad använder du pedagogisk dokumentation till? Varför anser du att den är viktig? (både enkät- och self-report-fråga)

Det är ett sätt att se på sin egen insats i barnets lärande.

Reflektionen tillsammans med den konkreta dokumentationen ger också ett nytt lärande i form av breddat språk, ökat självförtroende samt en samvaro mellan mig som pedagog och barnets kompisar.

Det är viktigt att kunna visa både barnen och föräldrarna vad de har gjort och vad de har upplevt. Det är också viktigt för oss i arbetslaget att dokumentera för att kunna utveckla och förändra vårt arbete.

Det intressanta är att de flesta pedagoger tycker att pedagogisk dokumentation är viktig för att synliggöra barnens lärande. Några anser att det ger bra underlag för föräldramöte och föräldrasamtal samt att visa upp veckovis vad barnen gör på förskolan. Vissa förskollärare antyder att pedagogisk dokumentation ger en bra utgångspunkt till analys av eget pedagogiskt arbete. Sammanlagt kan vi konstatera att pedagogerna ser ett värde av dokumentation i dagliga verksamheten.

Allt detta har vi redovisat i litteraturgenomgången med de olika författarna och styrdokument. Pedagogerna ser värdet i dokumentation i dagliga verksamheten.

4- På vilket/vilka sätt synliggör ni dokumentationen för barnen och för föräldrarna?(både enkät- och self-report-fråga)

Tittar på bilderna på datorn vid utvecklingssamtal. Kunskapsnätet, bildspel, film (DVD).

Bilder sätter vi ofta upp i barnens höjd på väggarna. Föräldrar får se bilder på utvecklingssamtal och föräldramöten.

Genom fotografier. Genom barnens teckningar o alster från skapande verksamhet. Samtal o att berätta, sätta ord på. Tydliggör utveckl. processen. Gör böcker med bilder och text om olika t.ex. utflykter som vi gjort.

Av svaren framkommer att samtliga pedagoger använder för det mesta bilder och bildspel för att synliggöra dokumentationen. Det intressanta är att de flesta pedagogerna vänder sig framför allt till föräldrarna med dokumentationerna. Det finns ett enda svar som tyder på att synliggörandet vänder sig till barnen, nämligen: ”gör böcker med bilder och text om olika utflykter som vi gjort”.

5- *Beskriv hur du arbetar med pedagogisk dokumentation?* (fråga från self-reportundersökning)

Här följer en sammanfattning av svaren från de 4 self-report vi har fått, fortfarande genom att citera pedagogernas egna ord:

Dokumentation används till att bl.a. utvärdera sin verksamhet och se det som är bra resp. mindre bra. Det är också ett material att återkomma till vid behov.

Teckningar och annan tillverkning som är i sitt sammanhang ger också möjligheter till dokumentation och är även det viktigt för mig att ta del av för att se vad jag kan utmana barnet/barnen med härnäst.

Pedagogisk dokumentation driver temaarbetet framåt samt lärandet och utvecklingen hos barnet. Föräldrarna får ta del av dokumentationen och har på så sätt en insyn i vår verksamhet som bara är tillgångar.

6 – *Hur kan pedagogisk dokumentation bidra till pedagogens eget lärande?*

– *Hur kan pedagogisk dokumentation bidra till barnens utveckling*

Bekräftar vikten av vardagssituationerna för barnens utveckling o lärande vilket gör att vi lägger mer tid på dessa och reflekterar mer över vardagen som lärsituation.

Barnen visar sitt intresse och blir mer aktiva att delta i olika aktiviteter. De känner sig viktiga. Man lär sig att se varje individ och ge barnen uppmärksamhet samt stöd så att barnet utvecklar sig i sin läroprocess.

IUP har inte gett varken mig eller barnen något mer vad jag anser. Har alltid jobbat med barnobservationer i någon form och just IUP papperna känns bara som merarbete!

Fotografier gör att jag lättare kommer ihåg situationen och kan berätta mer om just det tillfället för föräldrarna. Barnen får "bekräftat" på ett bra sätt sitt eget lärande med "bildbevis".

Pedagogerna har olika synpunkter om vissa former av pedagogisk dokumentation. I allmänhet tycker de att pedagogisk dokumentation är givande, uppmuntrar barnen och utmanar dem för mer delaktighet. En av pedagogerna anser att IUP är bara ”merarbete”. Denna pedagog beskriver att han/hon alltid har dokumenterat på sitt eget sätt genom barnobservationer och känner sig trygg i sin observationsmetod.

7 - Vad tycker du att pedagogisk dokumentation har för fördelar? (frågan förekommer i enkät och self-reportundersökning)

Synliggör verksamheten.

Utvecklingen hos barnet, barnen kan genom bilder följa olika aktiviteter. Allt blir roligare och tydligare med bilder.

Vårt arbete blir synligt, kan utveckla vårt arbete & arbetssätt.

Man får reflektera över vad man ser hos barnen.

8 - Vad tycker du att pedagogisk dokumentation har för nackdelar (frågan förekommer i enkät och self-reportundersökning)

Det tar tid. Kan vara svårt att hinna med.

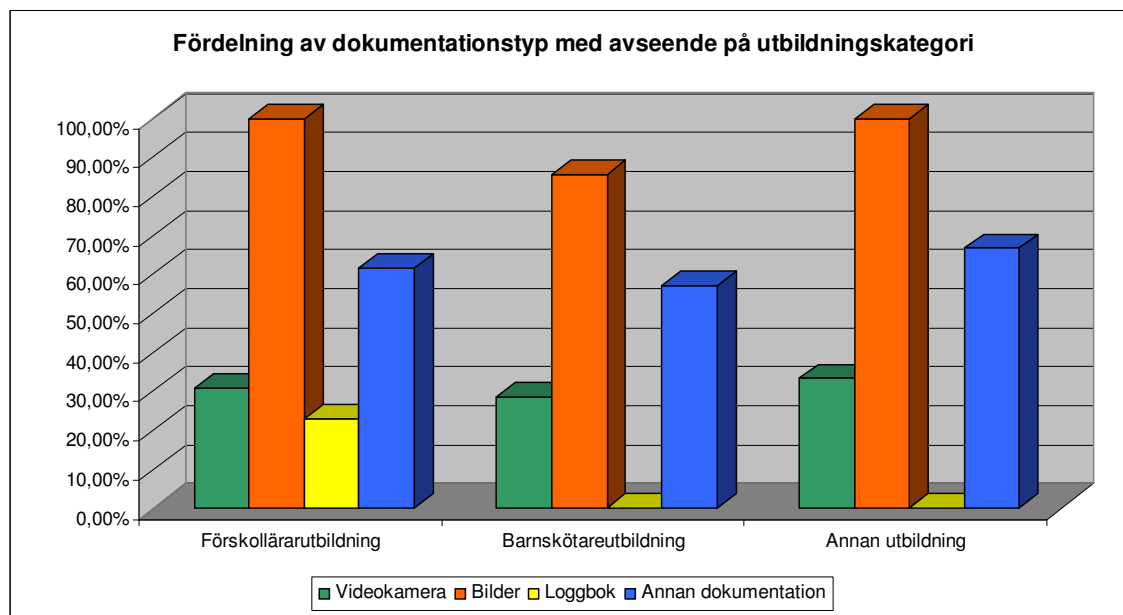
Att man bara använder det till bedömning.

Kan bli så att man märker barnen. Visar ofta bara en liten del av ett mkt.

Stort sammanhang. Allt går inte att dokumentera. Man får välja ut o välja bort!

Samtliga pedagoger som deltog i undersökningen tycker att det är tidskrävande att föra dokumentation samt att risken är stor att man använder den bara till bedömning. Det positiva är att fördelarna är flera än nackdelarna.

I följande diagram har vi sammanställt fördelningen av dokumentationsformerna som oftast nämndes i enkätsvaren samt vilka yrkesgrupper som använder dessa mest. Som ”annan utbildning” har en pedagog svarat att hon/han har gått lärarutbildning också. Dessutom har 4 personer svarat att de enbart har en annan utbildning. Fördelningen är relativt jämn när det gäller användning av videokamera. Det förekommer vissa skillnader vid användning av annan dokumentation (se fråga 2 i resultat). Loggbok använder bara de pedagoger som har förskolläraryrkesutbildning.

Figur 2: Fördelning av dokumentationsform med avseende på utbildningsform från 22 enkäter

Under vår bearbetning av enkät och self-reportundersökning och genomgång av litteratur har vi kommit fram till att det är 13 förskollärare, 6 barnskötare och 3 pedagoger med annan utbildning som har svarat på enkäten och 4 förskollärare som gav svar på self-report-frågorna. Samtliga pedagoger tycker att pedagogisk dokumentation innebär att följa barnens utveckling och en möjlighet att förstå läroprocesserna och fånga barnens utveckling. Detta stämmer överens med det Dahlberg, Wehner-Godée eller Lenz Taguchi anser.

Diskussion och slutsatser

Vår uppfattning om pedagogisk dokumentation bygger vi på litteraturen vi har läst, enkäterna och self-reportundersökningen som pedagogerna fyllt i och våra egna erfarenheter. Allt vi har läst tyder på att pedagogisk dokumentation är en viktig del av pedagogiska arbetet, i Reggio Emilia är den det viktigaste verktyget för ett utvecklande arbete.

Vår undersökning påvisar att pedagogisk dokumentation är en tidskrävande metod och känns för pedagogerna som merarbete som kräver för mycket tid. Oftast hörde vi när vi var på verksamhetsförlagd utbildning att pedagogerna inte hinner med dokumentation, så som det står i en av enkäterna: ”det är svårt att få tiden att räcka till”. På sidan 11 hänvisar vi till Loris Malaguzzi och en viktig tanke i Reggio Emilia filosofin, nämligen prioriteringen. Detta hjälper dem att inte ”drunkna i dokumentation”, som Åberg och Lenz Taguchi (2005) påpekar. Just detta, prioritering anser vi vara ett nyckelord till pedagogisk dokumentation: prioritera vad som är viktigare att göra för verksamheten, vad som är viktigare att veta, vilka kunskaper är de viktigaste som kan underlätta förändret av pedagogisk dokumentation för att den inte ska vara en last. Av några enkätsvar framkommer t.ex. att det är brist på tekniska kunskaper, som t.ex. olika datorprogram, hantering av digitala bilder, som gör pedagogisk dokumentation så tidskrävande. Under våra verksamhetsförlagda utbildningar var vi också vittne till hur tekniska svårigheter orsakar tidsbrist och därefter stress hos pedagoger. Det gäller att prioritera det som är viktigast för barnen och deras utveckling.

Av vår forskning framgår det att dokumentation har blivit allt vanligare i förskolorna. Dokumentationsformer förekommer i olika typer, men den vanligaste är individuella utvecklingsplaner, bilder och pärmar. Dokumentation på de förskolor vi har utfört våra undersökningar handlar framför allt om att följa det enskilda barnets utveckling och att visa föräldrarna deras barns utveckling. Förskoleklassen skapar en kontakt mellan förskolan och skolan och användning av den individuella utvecklingsplanen kan göra det lättare att hantera övergången. Vi hänvisar till sidan 20 i vår uppsats där vi framför Zetterströms åsikt att IUP och olika andra pedagogiska dokumentationer fördjupar samverkan mellan förskolan och skolan.

Samtliga enkätsvar tyder på att dokumentationer sällan får karaktären av pedagogisk dokumentation i enighet med att bara 5 av 22 pedagoger som har svarat använder den som grund för reflektioner i arbetslaget, i syfte till att utveckla verksamheten och se barnens läroprocesser. Detta ligger långt ifrån den pedagogiska dokumentation vi har framfört i litteraturgenomgången.

Vår studie visar att pedagogerna har som åsikt att pedagogisk dokumentation har många fördelar i pedagogiskt arbete men de påpekar också nackdelen, vilken är att det är tidskrävande. En av pedagogerna beskriver den pedagogiska dokumentationens nackdel med att den ”visar ofta bara en liten del av ett mkt. stort sammanhang. Allt går inte att dokumentera. Man får välja ut o välja bort!”. Det kan också vara på grund av tidsbrist. Vi anser också att man inte kan dokumentera allt, annars är risken stor att man bara samlar en stor hög av dokumentationer och inte kan och inte hinner utnyttja dem i utvecklingssyfte. Vi delar åsikt med Åberg & Lenz Taguchi (2005) att pedagogerna måste ha klart först för sig själva vad de är ute efter, vad de vill dokumentera, därför tycker vi också att det inte är betydelsefullt att dokumentera allt utan viktigt är att analysera och hitta nya vägar för fortsatt arbete utifrån det lilla vi hinner dokumentera.

Tre av pedagogerna hade som svar angående nackdelar av pedagogisk dokumentation att man använder den i bedömningssyfte. Men detta, anser vi, kan istället omvandlas till något positivt. Pedagogerna kan använda bedömningen som en kritisk analys av barnets inläring och pedagogens egna arbets- och förhållningssätt och inte som personlig kritik. På sidan 14 citerar vi regeringens beslut där regeringen påpekar att pedagogisk dokumentation skall vara ett viktigt redskap för bedömning av verksamhetskvalitet, d.v.s. pedagogens förhållningssätt och arbetssätt.

En av pedagogerna beskriver IUP som något som ”inte har gett varken mig eller barnen något mer” och att ”IUP papperna känns bara som merarbete!”. På sidan 20 redogör vi för Wehner-Godées tankar om den individuella utvecklingsplanen. Hon anser att den inte tar hänsyn till varje människa, varje barns unika förståelse och färdigheter. I vår undersökning är det bara en pedagog som klagat öppet om IUP men av erfarenhet vet vi att det är många som skulle vilja byta ut den mot en metod som är mer personlig. Vår erfarenhet är att pedagogerna som skriver individuella utvecklingssamtal har sjunkit in i processen. På många förskolor har vi sett hur pedagogerna fyller i stegbladen i sista sekund och skyndar barnen att måla någonting till portfolion innan utvecklingssamtalen.

Varje pedagog har på ett eller annat sätt svarat att de tar bilder och sätter upp dessa på väggar, några tillsammans med barnens teckningar i barnens höjd för att de själva ska kunna se och samtala kring upplevelserna. Detta stämmer överens med våra erfarenheter under vår verksamhetsförlagda utbildning. Pedagogerna är aktiva och verkligen synliggör aktiviteterna. Detta har likheter med vår litteraturgenomgång av olika författare och forskare som delar samma åsikt. Men frågan kvarstår, om detta är tillräckligt, om denna dokumentation leder till förändring i verksamheten som det egentligen är meningen eller det bara är uppvisandet av resultatet av en aktivitet. Wehner-Godée anser att dokumentation inte bara ska vara slutprodukten av ett projekt utan helst ska ske kontinuerligt för att öppna nya möjligheter under verksamhetens gång.

Vi har fått våra frågor besvarade och bekräftade med litteraturgenomgången och den utbildning vi har fått både under den verksamhets- och högskoleförlagda delen av utbildningen, nämligen att pedagogisk dokumentation är ett viktigt redskap i pedagogiskt arbete som reflekterar både barnets och pedagogens utveckling och motiverar och stimulerar framsteg. Samtliga pedagoger utför dokumentation i det mån de kan, enligt deras svar. Vi undrar om de verkligen gör det också eller om de tycker att de borde göra mer men inte hinner med. Vi anser att det rör sig om prioritering av uppgifterna. Ändå kan vi konstatera att det är svårt att besvara våra undringar och därför skulle en observation på en förskola ha hjälpt till.

På frågan om pedagogerna har sett någon skillnad sedan de började med pedagogisk dokumentation har samtliga pedagoger belyst en liten skillnad utifrån barnens och sina egna läranden. Det är två pedagoger som har svarat att de inte ser någon skillnad eftersom de alltid har dokumenterat. Den ena av de två är en nyexaminerad förskollärare och vi antar att hon är rustad med kunskap kring ämnet. Den andra är en förskollärare som har jobbat länge i yrket. I detta fall funderade vi på om pedagogerna är medvetna om skillnaden på dokumentation och pedagogisk dokumentation. Pedagogisk dokumentation verkar vara ett relativt nytt arbetssätt, rötterna ligger i senare delen av 1990-talet. Däremot har dokumentation pågått sedan mitten av 1900-talet i pedagogiskt arbete. Dahlberg m.fl. (2006) har beskrivit att observationernas syfte var att dokumentera om barnet har nått ett visst utvecklingsmål men att pedagogisk dokumentation handlar om vad som pågår i det pedagogiska arbetet samt om barnens lärandeprocesser. Därför skall observationer inte blandas med pedagogisk dokumentation.

Wehner-Godée (2000) tycker, i enighet med Veà Vecchi, att observationer är subjektiva och först efter att en pedagog har diskuterat med sitt arbetslag blir de mindre subjektiva och mer värdefulla och detta kan ge viktiga ledtrådar till fortsatt arbete. En annan pedagog svarade inte på frågan och där kände man behov av intervju för att få möjlighet att kunna ställa följdfrågor.

Saknaden av intervju som metod har vi återigen upptäckt när vi läste vad en pedagog svarade på enkätfråga nr. 2: "Vilken typ av pedagogisk dokumentation använder du på avdelningen?" (se bilaga 1). Pedagogens svar: "kamratkontaktsschema och kompismatris". Dessvärre vet vi inte vad hon syftade på. Eftersom pedagogen fick behålla sin anonymitet vid enkätundersökningen kunde vi inte forska vidare i detta intressanta svar.

En pedagog har svarat i self-reportundersökningen att "pedagogisk dokumentation driver temaarbetet framåt samt lärandet och utvecklingen hos barnet." Detta överensstämmer med åsikten hos Dahlberg m.fl. (2006) som skriver i sin bok om hur pedagogisk dokumentation för vidare ett tematiskt arbete för att tack vare pedagogisk dokumentation vet pedagogerna vad som ska hända och kan ge barnen tillräckligt med tid för att bearbeta de nya upplevelserna.

I Förskola C delade vi ut 13 enkäter och en self-report och fick tillbaka tre enkäter och self-reporten. Det som karakteriserar resultaten från de andra är att en förskollärare svarade att "Detta utgör grunden för mitt fortsatta arbete" på enkätfrågan vad pedagogisk dokumentation innebär för dig och det är likadant med self-reportundersökning. Barn ligger i fokus hos samtliga pedagoger men samtidigt fokuserar de också på sina egna yrkesmässiga utvecklingar. Deras svar tyder på att pedagogisk dokumentation uppfyller sin funktion hos dessa pedagoger så som Lenz Taguchi (1998) menar att pedagogisk dokumentation stimulerar barnens nyfikenhet genom att de får återuppleva sina erfarenheter och funderingar samt får möjligheten att se och tolka dem ur nya synvinklar. Samtliga pedagoger är eniga att med pedagogisk dokumentations hjälp har de lätt att samtala med barnen kring vad de har upplevt. Denna åsikt stöds av Wehner-Godée (2000): "Dokumentationen ger pedagogen möjlighet att kommunicera tillbaka till barnen genom att berätta eller läsa upp vad de har sagt och gjort". Men med tanke på det stora antalet av bortfall av enkäterna på denna förskola så kan vi inte vara säkra på om att alla på förskolan har samma åsikter. Ändå anser vi att det ger hopp även om några pedagoger utnyttjar pedagogisk dokumentations stora möjligheter.

När det gällde self-report-frågan "Vad använder du pedagogisk dokumentation till?" (se bilaga 2, fråga 4) har alla fyra pedagoger svarat att de ser både barnens läroprocess samt sin egen del i det. De ser att barn lär sig på olika sätt och genom pedagogisk dokumentation kan de bättre fånga barnens intresseområde och fortsätta med nya idéer i detta spår. De kan utvärdera verksamheten och uppmärksamma det som fungerar bra resp. mindre bra i sina ageranden, förhållningssätt och metoder. En pedagog påpekade att pedagoger dokumenterar de planerade aktiviteterna men glömmer den fria leken och där missar man oerhört mycket av vad barnen lär sig av samt hur de utvecklas tillsammans med andra. Vi tycker att det här är en viktig inställning. Pedagogens bevisar att hon/han är medveten om sin syn på barnet och ser barnet på samma sätt som Pramling Samuelsson beskriver att barn är aktivt kunskapsökande och lär sig genom socialt samspel. Pedagogens har samma åsikt som Wehner-Godée, att det behövs ett "detektivarbete" för att se och hålla igång förändringsarbetet genom att dokumentera pedagogiskt barnens fria lek och observera hur de lär sig i samspel med varandra.

Vi antar att pedagogerna är medvetna om vikten av pedagogisk dokumentation men vi anser att det är märkligt att tre förskollärare inte svarade på frågan vad pedagogisk dokumentation

innebär för dem. Vi undrar om det är bara frågan som är konstigt formulerad eller tycker de verkligen att det inte betyder något för dem?

I figur 2 på sidan 32 påvisar vi att fördelningen av olika typer av dokumentationer fördelas relativt jämnt mellan pedagogerna som har gått förskolläraryt utbildning, barnskötareutbildning eller annan utbildning. Det är bara vid loggbok man kan konstatera stor skillnad: det är bara pedagoger som har gått förskolläraryt utbildning som använder loggbok. Det är spännande med loggbok, tycker vi, för man får ett komplett dokument med syfte, mål, genomförande och reflektioner. Detta stämmer överens med Pramling Samuelssons åsikt, vilken är: "att skriva dagbok är ett sätt för pedagogerna att formulera sina tankar och att upptäcka sitt eget lärande" (1999 s 126). På så sätt blir dokumentationen synlig och konkret. Och som analys av data kan vi inte låta bli att lägga märke till att förskolläraryt utbildning ger bredare kunskaper och färdigheter som ger det pedagogiska arbetet mervärde.

När vi började skriva uppsatsen träffade vi på ett väldigt störande missförstånd angående läroplanen Lpfö98 och vad den skriver om pedagogisk dokumentation. Samtliga examensarbeten vi har läst och flera böcker hävdar också att det är läroplanen som innehåller det här viktiga uttalandet som vi redan har citerat på sidan 6:

Genom pedagogisk dokumentation kan verksamheten i förskolan synliggöras och bli ett viktigt underlag i diskussionen kring och bedömningen av verksamhetens kvalitet och utvecklingsbehov.

Vi anser att det är viktigt att visa på att det är: det är Regeringens förord (SKOLFS 2006:22) till läroplanen, "Om förskolans läroplan" som innehåller denna mening och inte Läroplanen, Lpfö98. Om man t.ex. laddar ner läroplanen från Skolverkets hemsida kommer Regeringens förord som bilaga. Det är bara vissa böcker för lärare som innehåller denna bilaga. Vi tycker att det är läroplanens stora brist att den inte uttalar sig tydligt om hur viktig pedagogisk dokumentation är i det pedagogiska arbetet och ett centralt ansvarsområde bör vara med i läroplanen och då inte som bilaga för att undvika att pedagoger går miste av informationen.

Slutsatser

Att skriva denna uppsats har varit ett krävande men mycket spännande och givande projekt för oss. Vi har fått bekräftat några tankar om pedagogisk dokumentation och dess nytta i det pedagogiska arbetet. Samtidigt har vi fått ta del av nya, utmanande och uppmuntrande synsätt, idéer och tankar som vi kommer att använda oss i framtiden.

Vi kan konstatera slutligen att vi har fått svar på våra frågeställningar, dock anser vi att vi kunde ha fått en klarare bild av ämnet i den dagliga pedagogiska verksamheten om vi hade haft tid att observera i verksamheten och göra några intervjuer för att följa upp intressanta svar från enkät och self-reportundersökning.

Vi har kommit till slutsatsen att pedagogisk dokumentation är ett viktigt verktyg på förskolor. Samtliga pedagoger tycker att man genom pedagogisk dokumentation ser barnens utveckling, ser vad de behöver hjälp med och detta kan leda till att de måste analysera sina egna förhållningssätt och arbetssätt som bidrar till den egna utvecklingen. Samtliga pedagoger som deltog i vår forskningsstudie och svarat på enkäten eller self-reportundersökningen tycker att det är bara fördelar med pedagogisk dokumentation och nästan inga nackdelar förutom tidsbrist och risken att välja att dokumentera bara en viss del av verksamheten. Med studiens

resultat och med egna erfarenheter i ryggsäcken kan vi konstatera att pedagogerna verkligen är bra på att synliggöra verksamheten genom kort, bildspel och barnens egna teckningar både för barnen och för föräldrarna. De för diskussioner omkring vad barnen har upplevt. Emellertid saknas diskussioner om egen utveckling och förhållningssätt men med tanke på att några pedagoger gör detta redan nu finns det hopp för en bättre fortsättning.

Förslag för vidare forskning

Som pedagog gör man olika val vid pedagogisk dokumentation genom att välja vad man tycker är av värde att dokumentera eller inte. Våra beskrivningar och tolkningar genomsyras av konventioner, klassificeringar och kategoriseringar. Frågan är vad man behöver för kunskaper för att kunna göra en så objektiv dokumentation som möjligt. "... när vi dokumenterar är vi med-konstruktörer av barns liv och vi förkroppsligar också våra medförda tankar om vad vi anser vara värdefulla handlingar i en pedagogisk praktik." (Dahlberg m.fl. 2006, s 219, 220) Det som vi saknade efter analysen av vår studie var att för att få en djupare blick i verkligheten behöver man ha flera undersökningsmetoder. Man behöver t.ex. observera verksamheten för att se om teorin fungerar i praktiken.

Källförteckning

Benckert, S., Håland, P., Wallin, K. (2008). *Flerspråkighet i förskolan – en referens och metodmaterial*. Stockholm: Skolverket.

Björstedt, E. och Lees, C. *Individuella utvecklingsplaner i förskolan*. (2006). (vt06 2611-10). Lärarprogrammet 10 poäng. Göteborg: Göteborg Universitet, Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning. Hämtat 28 april 2009 från <http://hdl.handle.net/2077/562>.

Carlsson, L., Eriksson, M. & Herskind, J. (2008) ”*En kvalitativ studie om pedagogers arbete med pedagogisk dokumentation i förskolan*”. (Kandidatuppsats 2008). (15 högskolepoäng i utbildningsvetenskap). Borås: Borås Högskola, Institutionen för pedagogik. Hämtat 28 april 2009 från <http://hdl.handle.net/2320/4704>

Dahlberg, G., Moss, P. & Pence, A. (2006). *Från kvalitet till meningsskapande – postmoderna perspektiv - exemplet förskolan*. Stockholm: HLS Förlag.

Individuell utvecklingsplan [IUP](2006). Hämtat från <http://www.iup.nu/> den 15 maj 2009

Johansson, G., Åstedt, I. (1993). *Förskolans utveckling – fakta och funderingar*. Stockholm: Norstedts tryckeri AB.

Lenz Taguchi, H. (1998). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS förlag.

Lenz Taguchi, H. (2000). *Emancipation och motstånd: dokumentation och kooperativa läroprocesser i förskolan*. Doktorsavhandling. Stockholm: HLS förlag.

Lindahl, M. (1998). *Lärande småbarn*. Lund: Studentlitteratur.

Läraryrket (2000/4, 2008/2) *Förskolan*. Tidskrift.

Martin Korpi, B. (2006). *Förskolan i politiken – om intentioner och beslut bakom den svenska förskolans framväxt*. Stockholm: Regeringskansliet

Pramling Samuelsson, I., Sheridan, S. (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.

Reggio Emilia Institutet, *Modern barndom*. (1995/2). Tidskrift. Lärarhögskolan i Stockholm

Skolverkets publikation. *Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i förskolan*. (2005). Hämtat 2 maj 2009 från <http://www.skolverket.se>

Skolverket (2006). *Läroplan för förskolan Lpfö98*. Stockholm

Skolverket. *Om förskolans läroplan; Regeringens förord till läroplanen*(SKOLFS 2006:22) Hämtat 29 april 2009 från www.skolverket.se/publikationer?id=1067

SOU 1997:157. *Att erövra omvärlden*. Förslag till läroplan för förskolan. Slutbetänkande av Barnomsorg och Skolkommittén. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Stukát, S. (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (2007). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.

Uppdrag till Statens skolverk om förslag till förtydliganden i läroplanen för förskolan. (2008-09-25)

Wehner-Godée, C.(2000). *Att fånga lärandet. Pedagogisk dokumentation med hjälp av olika medier*. Stockholm: Liber.

Wehner-Godée, C. (2005). Att bedöma små barns kunnande. L. Lindström & V. Lindberg (red.) *Pedagogisk bedömning. Om att dokumentera, bedöma och utveckla kunskap*. Stockholm: HLS Förlag

Zetterström, A. (2006). *Att arbeta med IUP – Pedagogisk dokumentation och individuella utvecklingsplaner för förskolan och skolan. Handboken*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Åberg, A.; Lenz Taguchi, H. (2005). *Lyssnandets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber

Bilaga 1

ENKÄT

Hej!

Vi är två lärarstudenter vid Göteborgs universitet med inriktning mot tidigare åldrar. Vi håller på att skriva examensarbete om hur pedagogisk dokumentation används i förskolor. Det är därför vi har valt att dela ut denna enkät i ämnet för att ta del av era åsikter och erfarenheter om pedagogisk dokumentation. Vi skulle vara tacksamma för era svar inom 1 vecka.

1. Vad har du för utbildning?
  - a. förskolläraryt utbildning
  - b. barnskötareutbildning
  - c. annan utbildning
2. Hur länge har du jobbat inom barnomsorgen?
3. Hur många jobbar ni i arbetslaget?
4. Vilken ålder har barnen på din avdelning?
  - a. 1-3 år
  - b. 3-5 år
  - c. syskonavdelning (1-5 år)
5. Vad innebär pedagogisk dokumentation för dig som pedagog?
6. Vilken typ av pedagogisk dokumentation använder du på avdelningen?
  - a. videokamera
  - b. bilder
  - c. loggbok
  - d. annat: ...
7. Vad använder du pedagogisk dokumentation till? Varför anser du att den är viktig?
8. Vilka fördelar, tycker du, pedagogisk dokumentation har?
9. Vilka nackdelar, tycker du, pedagogisk dokumentation har?
10. På vilket/vilka sett synliggör du dokumentationen för barnen och för föräldrarna?
11. Tycker du att det är värt att föra pedagogisk dokumentation? Varför?
12. Ser du någon skillnad på barnens och ditt eget lärande sedan du har börjat med pedagogisk dokumentation?

Bilaga 2

Self-report

Vi har valt undersökningsmetoden ”self-report”. Det betyder att Du får några frågor av oss vilka du kan besvara i lugn och ro. Skriv gärna i berättande form. Det finns inget rätt eller fel, vi vill bara ta del av dina erfarenheter. Vi skulle vilja ha ditt svar inom 2 veckor?

- Vad är/innebär pedagogisk dokumentation för dig som pedagog?
- Beskriv hur du arbetar med pedagogisk dokumentation?
- Varför tycker du det är viktigt med pedagogisk dokumentation?
- Vad använder du pedagogisk dokumentation till?